

Minttu Johansson
Piia Kankainen
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Sosionomi (AMK)
Varhaiskasvatuksen opettaja
Kirkon varhaiskasvatuksen ohjaaja
Opinnäytetyö, 2019

KIUSAAMISEN EHKÄISY PIKI-TOIMINTAMAL- LIA KÄYTTÄMÄLLÄ

Kysely päiväkotien varhaiskasvattajille

TIIVISTELMÄ

Johansson, Minttu & Kankainen, Piia
Kiusaamisen ehkäisy Piki-toimintamallia käyttämällä
Kysely päiväkotien varhaiskasvattajille
Kevät 2019
41 sivua, 2 liitettä
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma, Sosionomi AMK
Varhaiskasvatuksen opettaja
Kirkon varhaiskasvatuksen ohjaaja

Opinnäytetyön tarkoituksena oli kartoittaa päiväkotien varhaiskasvattajien kokemuksia roolistaan kiusaamisen ehkäisijöinä ja Piki-toimintamallin käytöstä kiusaamisen ehkäisyn tukena. Opinnäytetyö toteutettiin yhteistyössä Tiina Haapsalon kanssa, joka on yksi Piki-toimintamallin tekijöistä. Materiaali tarjoaa varhaiskasvattajille välineen ehkäistä kiusaamista ja opettaa pienille lapsille sosiaalisia taitoja erilaisissa varhaiskasvatuksen toimintaympäristöissä. Materiaalia voi soveltaa eri tavoin lapsiryhmän tarpeiden ja ikätason mukaan.

Opinnäytetyö oli määrällinen tutkimus, joka toteutettiin Kirkkonummen kunnan suomenkielisissä päiväkodeissa. Tutkimusmenetelmänä käytettiin sähköistä Webropol-kyselyä. Kyselyn avulla kerättiin varhaiskasvattajien kokemuksia roolistaan kiusaamisen ehkäisijöinä ja kokemuksia Piki-toimintamallin käytöstä. Tutkimuksen kohderyhmänä oli Kirkkonummen kunnan päiväkotien Piki-toimintamallia käyttäneet varhaiskasvattajat. Vastaajia oli seitsemän, joista viisi oli varhaiskasvatuksen opettajia ja kaksi varhaiskasvatuksen lastenhoitajia. Tutkimuksen käytännön toteutus ja tulosten analysointi tapahtui syksyllä 2018.

Tutkimusaineisto kuvattiin aineistosta lähtevällä sisällönanalyysillä. Tutkimuksen tuloksista käy ilmi, että varhaiskasvattajat kokevat roolinsa kiusaamisen ehkäisijöinä tärkeiksi. Piki-toimintamalli oli antanut ryhmän ohjaamiseen hyvän välineen käsitellä tunnetaitoja lasten kanssa. Piki-toimintamallin käyttö oli varhaiskasvattajien mukaan myös herättänyt lapsissa pohdintaa kiusaamiseen ja toisten tunteisiin liittyen.

Kiusaamisen ehkäisy sekä sosiaalisten taitojen vahvistaminen on tärkeä osa varhaiskasvatusta, johon Piki-toimintamalli antaa hyvän välineen. Yleisesti varhaiskasvatuksessa tehty työ kantaa pitkälle tulevaisuuteen, ja voi ehkäistä kiusaamista myös koulussa ja työelämässä. Kiusaamisen ehkäisy on koko lapsen kasvatukseen osallistuvien aikuisten asia. Jatkotutkimuksena voisi selvittää myös muiden toimijoiden osalta, miten Piki-toimintamallia on käytetty, sekä miten lapset ja lasten vanhemmat on otettu mukaan toimintamallin käyttöön.

Avainsanat: kiusaamisen ehkäisy, pienten lasten kiusaaminen, sosiaaliset taidot, itsesäätely- ja tunnetaidot, varhaiskasvattajan rooli, Piki-toimintamalli

ABSTRACT

Johansson, Minttu & Kankainen, Piia
To stop bullying by using Piki-material
A survey to the kindergarten educators
January 2019
41p, 2 appendices
Diaconia University of Applied Sciences
Bachelor's Degree Programme in Social Services
Option in Social Services and Education
Option in Christian Early Childhood Education
Bachelor of Social Services

The purpose of this bachelor's thesis was to find out the early childhood educators' experiences about their role in preventing bullying and how the use of Piki material supports the preventing of bullying. This thesis was implemented in cooperation with Tiina Haapsalo, one of the authors of the material. The material provides educators a model to prevent and stop bullying and teaches children social skills in different environments of early childhood education. It can be applied to different environments and groups.

The thesis was quantitative research by nature and was implemented in Finnish kindergartens in Kirkkonummi. The method used was an electronic Webropol survey. The target group of the study was early childhood educators who used the Piki-material in kindergartens in Kirkkonummi. There were seven respondents, five of them were early childhood teachers and two early childhood nurses. The practical implementation and the analysis of the results took place in the autumn of 2018. Material was then analysed by content analysis.

As results, the study showed that kindergarten educators view their role important in preventing bullying. The Piki material was seen as a good tool for leading children groups and gave means to handle emotional skills with children. The Piki material woke up discussion in children and let them better ponder bullying and other emotions.

To prevent a little child bullying others and strengthen children's social skills are very important parts of the work in early childhood education where Piki material gives good support. The work done in early childhood education carries long to the future and prevents the bullying in school and work life. Since the prevention of bullying is a matter for the adults involved in bringing up the child, the proposal for further development will also clarify, for other actors, how the Piki approach has been used. Especially, how children and parents have been involved in the use of the operating model.

Keywords: Prevention of bullying, little child bullying, social skills, self-control skills, emotional skills, the role of educator, Piki material

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	4
2 KIUSAAMINEN VARHAISKASVATUKSEN VERTAISRYHMISSÄ.....	6
2.1 Vertaisryhmissä tapahtuva kiusaaminen.....	6
2.2 Kiusaamisen vaikutus lapsen kehitykseen	8
2.3 Kiusaamisen ehkäisy.....	9
3 LASTEN SOSIAALISTEN TAITOJEN VAHVISTAMINEN.....	11
3.1 Sosiaaliset taidot ja niiden oppiminen	11
3.2 Itsesäätely- ja tunnetaidot	13
3.3 Varhaiskasvattajan rooli sosiaalisten taitojen vahvistajana	14
4 PIKI-TOIMINTAMALLI	17
5 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TUTKIMUSKYSYMYKSET.....	19
6 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	20
6.1 Tutkimusympäristö ja kohderyhmä	20
6.2 Tutkimusmenetelmä.....	21
6.3 Aineiston keruu.....	22
6.4 Aineiston analyysi.....	23
7 TUTKIMUKSEN TULOKSET	25
7.1 Varhaiskasvattajien kokemukset roolistaan kiusaamisen ehkäisijöinä.....	25
7.2 Varhaiskasvattajien kokemukset Piki-toimintamallin käytöstä.....	26
8 POHDINTA	29
8.1 Eettisyys ja luotettavuus	29
8.1 Tutkimuksen tulosten pohdinta.....	31
8.2 Sosionomin ammatillinen kasvu	32
8.3 Varhaiskasvatuksen opettajan ammatillinen kasvu	34
8.4 Kirkon varhaiskasvatuksen ohjaajan ammatillinen kasvu	34
8.5 Johtopäätökset ja jatkokehittämissuhteet.....	35
LÄHTEET.....	37
LIITE 1. Saatekirje.....	40
LIITE 2. Kyselylomakkeen kysymykset.....	40

1 JOHDANTO

YK:n (20.11.1989) lapsen oikeuksien sopimuksen 19. Artiklan mukaan lasta on suojeltava välinpitämättömältä kohtelulta ja väkivallalta. Varhaiskasvatuslain (540/2018) 10 § mukaan varhaiskasvatusympäristön pitää olla lapsen kehitys ja ikä huomioiden turvallinen ja terveellinen. Laissa on kirjattu myös, että lapsen tulee olla suojassa kiusaamiselta, väkivallalta ja muulta häirinnältä.

Suomessa käytössä oleva varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa 2018 kiusaaminen on myös huomioitu. Kiusaamista, väkivaltaa ja häirintää ei sallita. Kiusaamista tulee ehkäistä tietoisesti ja suunnitelmallisesti. Kiusaamistilanteisiin tulee aina puuttua, ja lapsia tulee opettaa ristiriitatilanteiden rakentavaan ratkaisuun. Varhaiskasvatussuunnitelmassa kirjataan, että vanhempien kanssa keskustellaan ja etsitään yhdessä ratkaisuja kiusaamistilanteisiin. (Opetushallitus 2018, 31)

Suomen evankelis-luterilainen kirkko korostaa kasvatuksen linjauksessaan (2012) kasvurauhaa. Jokaisen lapsen tulisi saada kasvaa oman aikataulunsa mukaan rauhassa. Kasvurauhaan kuuluu kasvun osa-alueet: fyysinen, henkinen ja hengellinen kasvu. Kirkon kasvatuksen linjauksen mukaan kasvurauha korostuu erityisesti pienten lasten kohdalla. Jokaisella lapsella on oikeus saada kasvaa turvassa, rakastettuna ja hyväksyttynä. Varhaiskasvattajan on aikuisena tarjottava lapselle suojelua ja huolenpitoa, jolla mahdollistetaan lapsen kasvun perusedellytys, turvallinen ilmapiiri. (Ojell 2013, 18.)

Opinnäytetyömme aihepiirinä on kiusaamisen ehkäisy varhaiskasvatuksessa lasten sosiaalisia taitoja vahvistamalla. Kiusaamisella voi olla pitkäkestoiset vaikutukset lapsen kehityksen kannalta. Opiskelemme Sosionomi AMK-tutkintoa, johon sisältyy kaksi kelpoisuutta. Valmistumme varhaiskasvatuksen opettajiksi, sekä Evankelis-luterilaisen kirkon varhaiskasvatuksen ohjaajiksi. Tulevina varhaiskasvattajina haluamme työssämme muistaa, että jokaisella lapsella on oikeus kuulua vertaisryhmään, ja ulkopuoliseksi joutuminen voi altistaa kiusatuksi tulemiselle. Varhaiskasvattajina haluamme olla lapsille mallina sosiaalisten taitojen, ja itsesäätelyn oppimisessa, sekä tukea niiden kehittymistä osana lapsen kokonaisvaltaista kasvua ja kehitystä.

Aihepiirimme opinnäytetyössämme rakentuu Lasten Keskuksen vuonna 2016 kustantaman Piki-materiaalin ympärille. Piki-materiaalia tekemässä on ollut kouluttaja ja draamapedagogi Tiina Haapsalo, kasvatustieteiden tohtori Laura Repo sekä kuvataiteilija Katri Kirkkopelto. (Haapsalo ym. 2016, 6-17.) Tekijäryhmästä Tiina Haapsalo toimi yhteistyöhenkilönä opinnäytetyössämme. Opinnäytetyömme tarkoituksena oli kerätä Piki-materiaalia käyttäneiden päiväkotien varhaiskasvattajien kokemuksia omasta roolistaan kiusaamisen ehkäisijöinä, sekä kokemuksia Piki- materiaalin käytöstä. Tutkimuksen kohteena oli Kirkkonummen kunnan suomenkieliset päiväkodit.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaan lapsella on varhaiskasvatuksessa oikeus yhteisöllisyyteen ja ryhmään kuulumiseen. Lapsella on lisäksi oikeus käsitellä omia tunteitaan sekä ristiriitoja. Lapselle tulisi varhaiskasvatuksessa antaa tilaa opetella ja kokeilla uusia asioita. Varhaiskasvatus rakentuu tänä päivänä suomalaiselle kulttuuriperinnölle, joka on hyvin moninainen. Varhaiskasvatuksen henkilöstön tulee luoda ilmapiiri, jossa moninaisuutta kunnioitetaan. Hyvä kasvatusyhteistyö rakentuu ammatillisesta, avoimesta ja kunnioittavasta suhtautumisesta monimuotoisiin perheisiin ja perheiden erilaisiin tilanteisiin. Terveellisen ja kestävän elämäntavan opettamisessa myös sosiaalinen ulottuvuus on huomioitava. Sosiaalisen ulottuvuuden huomiointi varhaiskasvatuksessa tarkoittaa lapsen mahdollisuutta kehittää tunteita ja omaa eettistä ajatteluaan. Lapsen kulttuurista osaamista, vuorovaikutusta, ajattelua, sekä ilmaisua tulisi varhaiskasvatuksessa painottaa niin, että lapselle annetaan mahdollisuus kehittää ja harjoitella omia taitoja, sekä valmiuksia ymmärtää lähiyhteisönsä moninaisuutta. Varhaiskasvatuksen henkilöstö voi käytännön toiminnassa hyödyntää esimerkiksi satuja, musiikkia, kuvataidetta, leikkiä, draamaa, sekä mediasisältyjä. (Opetushallitus 2018, 18–19, 43)

2 KIUSAAMINEN VARHAISKASVATUKSEN VERTAISRYHMISSÄ

2.1 Vertaisryhmissä tapahtuva kiusaaminen

Vertaisryhmä koostuu saman ikäisistä tai kehitystasoltaan samalla tasolla olevista lapsista. Ryhmässä olemisen taitoja voi opetella ainoastaan ryhmässä olemalla. Lapsen saadessa positiivista palautetta ryhmässä toimimisesta ja tätä kautta positiivisia kokemuksia, hän ymmärtää erilaisuuden olevan osa normaalia toimintakulttuuria ja löytää myös omat vahvuutensa ryhmän jäsenenä. (Sajaniemi ym. 2015, 85.) Yhden lapsen asema eri ryhmissä voi olla eri, hän voi esimerkiksi toisessa ryhmässä olla kiusaaja ja toisessa kiusattu. Kiusaamisen esiintymiseen siis liittyy moni eri tekijä ja tärkeää on, että kasvattaja tuntee oman ryhmänsä. Lapsella ei ole riittävästi taitoja kiusaamisen kohtaamiseen tai valta-asemien muuttamiseen vaan aikuisen on oltava valppaana ja puuttua asioihin heti. (Repo 2015, 12–16, 38.)

Varhaiskasvatussuunnitelman (2018) arvoperustaan kuuluu muun muassa käsitys siitä, että jokainen lapsi on arvokas ja ainutlaatuinen sellaisenaan kuin on. Lapsella on varhaiskasvatuksessa oikeus tulla nähdyksi, kuulluksi ja huomioon otetuksi. Lapsella on oikeus tulla ymmärretyksi omana itsenään, sekä varhaiskasvatuksen yhteisön jäsenenä. Lapsen ihmisenä kasvaminen varhaiskasvatuksessa tarkoittaa sitä, että varhaiskasvatuksen henkilöstö ohjaa lapsia toimimaan arvoperustan mukaan. Varhaiskasvatuksen henkilöstön tulee lapsien kanssa keskustella arvoista ja ihanteista. Varhaiskasvatuksessa ei missään muodossa tulisi hyväksyä kiusaamista, rasismia eikä väkivaltaa. (Opetushallitus 2018, 18–19.)

Vertaisryhmissä lapset ovat hyvin tarkkanäköisiä ryhmän toiminnan ja vallitsevien normien suhteen. Normit sanelevat yleensä tietyt, korkeamman statuksen saavuttaneet lapset. Lapsiryhmässä yhden tullessa kiusatuksi, muut osaavat välttää tämän kohdistumisen itseensä muuttamalla toimintaansa siten, että tulee hyväksytyksi ryhmässä. Kiusaaminen myös saattaa yhdistää ryhmää ja näin kiusaajat tuntevat vahvaa yhteenkuuluvuutta kiusatessaan. Kiusaamisen mahdollistaa usein ryhmän passiivinen hyväksyntä. Passiivinen hyväksyntä liittyy rooleihin, joihin kiusaajan ja kiusatun lisäksi kuuluu muitakin, kuten apuri, vahvistaja, puolustaja ja sivustaseuraaja. Näistä rooleista

vahvistaja ihailee kiusaajaa ja antaa tälle näin vallantunnetta, joka ylläpitää kiusaamista. Puuttumalla kiusaamiseen, vahvistajan ja avustajankin rooli heikkenee. (Repo 2015, 45–47, 84–85.)

Kiusaamisen määrittelyä pidetään vaikeana, koska kiusaamisen kokemukset ovat eri ihmisillä erilaisia, eli se on subjektiivinen käsitys (Repo 2015, 42; Kirves & Stoor-Grenner 2010, 49). Kiusaaminen on tärkeää erottaa lasten välisestä nahistelusta. Kiusaaminen on jatkuvaa ja tietoista toisen mielen pahoittamista ja siihen liitettäviä piirteitä ovat toistuvuus, tietoisuus sekä vallankäyttö ja ryhmäilmiö. (Repo 2015, 38, 42.) Kiusaaminen voidaan Höistadin (2005) mukaan luokitella kolmeen eri muotoon, fyysiseen, sanalliseen ja psyykkiseen kiusaamiseen. Fyysisellä kiusaamisella tarkoitetaan toisen fyysistä satuttamista tai esimerkiksi tavaroiden rikkomista. Sanallisen kiusaamisen tapoja ovat pilkkaaminen, juoruaminen ja hännääminen. Psyykinen kiusaaminen on ryhmästä ulos sulkemista, huomiotta jättämisestä sekä manipulointia ja uhkailua. (Kirves & Stoor-Grenner 2010, 40–43.)

Repo (2015) erottelee kiusaamisen esiintyvyyttä jakamalla lapset kolmeen eri ryhmään, kiusaajat, uhrin ja kiusaaja-uhrit. Kiusaajat ovat heitä, jotka kiusaavat muita, uhrin kiusattuja ja kiusaaja-uhrit sekä kiusaavat, että ovat kiusattuna. (Repo 2015, 48–49.) Kirves ja Stoor-Grenner (2010) tekemässä laadullisessa selvityksessä tarkoituksena oli luoda kokonaiskuvaa kiusaamisesta ilmiönä varhaiskasvatuksessa. Lähes kaikki selvityksessä haastatellut lapset kertoivat, että heitä on kiusattu, tai he ovat nähneet, kun jotakuta toista on kiusattu. Selvitys osoittaa, että jo pienten lasten kesken kiusaamista esiintyy, tai ainakin voidaan jo nähdä siihen viittaavia piirteitä. (Kirves & Stoor-Grenner 2010, 49.)

Varhaiskasvattajan on hyvä olla tietoinen pienten lasten vertaissuhteista. On tärkeää, että varhaiskasvattaja tuntee lasten välisten ystävyysuhteiden laadun ja luonteen, sekä ymmärtää, ettei niihin koskaan kuulu alistamista ja dominoivaa käyttäytymistä. Varhaiskasvattajan on oltava se, joka tukee sekä ohjaa lapsia vertais- ja ystävyysuhteissa, sekä opettaa toimimaan näissä suhteissa vuorovaikutuksellisesti. Varhaiskasvattajan rooli tulee esille vahvasti pienten lasten vertaissuhteiden ja ystävyysuhteiden solmimisessa ja niiden vaalimisessa. (Junttila 2010; Repo 2015, 30–32.)

Varhaiskasvatuksen tulee olla sellaista, jossa annetaan lapsille valmiuksia ymmärtää, sekä kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä, kielellisiä sekä kulttuurista ja uskonnollista, sekä katsomuksellisia taustoja. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on myös kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja. Lapsen toimintaa vertaisryhmässä tulee lain mukaan edistää, niin että lasta ohjataan oppimaan eettistä vastuullisuutta, toimimaan toisia ihmisiä huomioiden. (Varhaiskasvatuslaki 540/2018 3.) Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2018) painotetaan oppivaa yhteisöä toimintakulttuurin ytimenä. Tällä tarkoitetaan yhteisöä, jossa lapset ja aikuiset oppivat yhdessä ja toisiltaan. Jotta varhaiskasvatusyhteisö voisi toimia opettavana, on siellä oltava tilaa erilaisille mielihiteille ja tunteille. Lapsia ja henkilöstöä tulisi varhaiskasvatuksessa rohkaista jakamaan ajatuksia, sekä myös kokeilemaan uutta. Henkilöstön kohdalla varhaiskasvatuksessa tulisi olla aikaa oman työn itsearvioitiin, sekä tiedon ja osaamisen jakamiseen, ja ennen kaikkea ammatilliseen kehittymiseen. (Opetushallitus 2018, 29.)

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon toimintaa ja kehittämistä ohjaa valtakunnallinen varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Kirkko korostaa lisäksi omassa varhaiskasvatuksen kehittämissasiakirjassaan (2013) lapsen keskiössä olemista, lapsen kokonaisvaltaista kasvua ja perheiden kanssa tehtävää kasvatusyhteistyötä. Kirkon varhaiskasvatuksella pyritään lapsen hyvään, ja toiminta rakennetaan lasta varten. Toiminta on aikuisjohtoista, ja aikuinen on siitä vastuussa, jotta suojele ja lapsen tarvitsema huolenpito mahdollistuisi toiminnassa. Kirkon varhaiskasvatuksen toiminnassa varhaiskasvattaja on vastuussa vuorovaikutuksen turvallisista rajoista. Turvalliset aikuiset ja kirkon varhaiskasvatuksen vertaisryhmä antaa lapselle mahdollisuuden opetella elämään kristillisten arvojen mukaan, rakastaen, vastuullisesti ja toista ihmistä kunnioittaen. Lapselle pyritään kirkon varhaiskasvatuksen toiminnassa opettamaan toisten ihmisten, uskontojen ja kulttuurien arvostamista. (Sakasti 2013, 5.)

2.2 Kiusaamisen vaikutus lapsen kehitykseen

Ryhmän hyväksyntä parantaa lapsen vuorovaikutustaitoja. Tullessaan hyväksytyksi ryhmään, lapsi saa lisää mahdollisuuksia ja motivaatiota vuorovaikutuksen harjoitteluun muiden kanssa. Tämä vahvistaa lapsen taitoja entisestään ja näin alkaa positiivinen kehä. Toisaalta negatiivinen kierre voi alkaa lapsen saadessa huonoja kokemuksia. Varhaiskasvattajalla onkin suuri rooli lapsen osallistumisen tukijana. (Koivunen &

Lehtinen 2015, 177–178, 194.)

Vertaisryhmässä esiintyvä kiusaaminen voi johtaa sosiaaliseen syrjäytymiseen myöhemmässä iässä, koska kuuluminen vertaisryhmään on edellytys lapsen hyvinvoinnille ja kehitykselle. Vaarassa tulla kiusatuiksi ovat varsinkin erityistä tukea tarvitsevat ja syrjään vetäytyvät lapset. Molemmat tarvitsevat tukea ja positiivista vuorovaikutusta vertaisryhmään liittymisessä, sekä ystävyyssuhteiden luomisessa. (Kirves & Stoor-Grenner 2010, 49–51.) Vertaissuhteissa heikosti pärjäävällä lapsella on siis riski tulla kiusaajaksi tai kiusatuksi ja näin joutua ryhmän ulkopuolelle, mikä heikentää lapsen mahdollisuuksia harjoitella vertaistaitojaan jatkossa (Laaksonen 2014, 22). Junttilan (2010) mukaan lapsen vertaissuhteiden ongelmat myös altistavat yksinäisyydelle, jolla on vakavat seuraukset lapsen kehitykselle. Yksinäisyyden on todettu olevan ensimmäisiä vakavan masennuksen oireita.

Varhaiskasvattajalla on suuri rooli myös kiusaajan auttamisessa. Kiusaajalla on oikeus oppia olemaan kiusaamatta. Lapsella ei lähtökohtaisesti ole tarkoitus olla ilkeä toiselle tai pahoittaa tämän mieltä. Lapsen toimiminen tietyllä tavalla on usein kyvyttömyyttä toimia tilanteessa toisin. Usein vääriin toimintatapoihin turvautuva lapsi voi joutua syntipukin asemaan ja näin saada osakseen negatiivista palautetta silloinkin, kun hänen tarkoituseränsä ovat hyvät. Lapsen leimaantuminen rooleihinsa voi olla haitallista lapselle sekä hänen perheelleen, ja näin tukea lapsen minäkuvaa pahantekijänä ja lapsi alkaa toimia tämän oletuksen mukaan. Lapsella, joka kiusaa muita on kasvaessaan riski asosiaaliselle käyttäytymiselle, kuten päihteidenkäytölle. Aggressiivinen ja muita alistava käyttäytyminen on myös todennäköisempää. (Haapsalo ym. 2016, 76; Repo 2015, 42–60.)

2.3 Kiusaamisen ehkäisy

Varhaiskasvatuslaissa (540/2018) säädetään, että varhaiskasvatuksen tavoitteena on mm. varmistaa lapsille varhaiskasvatusympäristö, joka on kehittävä, edistää oppimista, on terveellinen ja turvallinen. Varhaiskasvatuksessa tulisi lain mukaan turvata jokaiselle lapselle kunnioittavat toimintatavat ja pysyvät vuorovaikutussuhteet lasten ja varhaiskasvatuksenhenkilöstön välillä. (Varhaiskasvatuslaki 540/2018 3§.) Puhut-

taessa pienten lasten kiusaamisesta, ennaltaehkäisy on keskiössä. Kiusaamisen ennaltaehkäisyllä varmistetaan, että erilaiset valtasuhteet lasten kesken eivät pääse kehittymään kiusaamiseksi. Varhaiskasvattajan on ohjattava lasta kunnioittamaan toisia lapsia. (Repo 2015, 12–16, 38.)

Kiusaamisen ehkäisyn avainasemassa on puuttua vallankäyttäjän tapaan toimia ja hänen motiiveihinsa opettamalla uudenlaisia toimintatapoja. Lasta tulee ohjata positiiviseen vuorovaikutukseen toisten kanssa ja opettaa miten olla hyvä kaveri toiselle. Tarkoituksena on puuttua epätoivottuun käytökseen, ennen kuin se muuttuu lapselle tavaksi toimia tietyissä tilanteissa ja näin muuttuu kiusaamiseksi. Lapsi tarvitsee rakastavan ja kannattelevan aikuisen, joka luo lasten toiminnalle rajat ja auttaa lasta pysymään niiden sisällä. Tämä vaatii varhaiskasvatuksen työyhteisön sitoutumista miettimään pedagogisia keinoja lapsiryhmissä. Aikuiselta edellytetään kykyä tunnistaa lapsiryhmänsä, reflektoida omaa lapsinäkemystään ja tunnistaa kiusaaminen ja riski kiusaamisen syntymiselle. Kiusaamisen ennaltaehkäisyssä korostuu sosiaalisten taitojen tukeminen. (Repo 2015, 17–18, 25, 29.) Jatkuva lasten havainnointi on tärkeää kiusaamisen ehkäisemiseksi, sekä tarvittaessa tilanteisiin puuttuminen ja lasten auttaminen selvittämään erimielisyydet, ennen kuin ne eskaloituvat. Havainnoinnilla voidaan myös huomata mahdollinen kiusaamisen syntyminen ajoissa antamalla lapsille mahdollisuus positiivisiin kokemuksiin kavereiden kanssa. (Helenius & Lummelahti 2018, 44.)

Kiusaamisen ehkäisyssä tärkeää on, että koko henkilökunta käsittää kiusaamisen ilmiön samanlaisena, jolloin jokainen puuttuu samoihin asioihin ja kiusaamattomuuden tavoitetta kohti mennään johdonmukaisesti ja systemaattisesti. (Repo 2015, 38, 42.) Tärkeää on myös se, että lapset otetaan mukaan ryhmän sääntöjen ja toiminnan suunnitteluun (Helenius & Lummelahti 2018, 44). Varhaiskasvatuksessa tulisi yhdessä lasten kanssa kehittää lasten eettistä ajattelua. Eettiseen ajatteluun lasten kohdalla voidaan katsoa kuuluvan ryhmän sääntöjen ja niiden perusteiden yhdessä pohtiminen. Lasten kanssa voi lisäksi yhdessä miettiä ystävyyteen, oikeaan, ja väärää, oikeudenmukaisuuteen sekä pelkoon, suruun ja iloon liittyviä asioita. (Opetushallitus 2018, 43.)

3 LASTEN SOSIAALISTEN TAITOJEN VAHVISTAMINEN

3.1 Sosiaaliset taidot ja niiden oppiminen

Sosiaalisten taitojen määritelmä riippuu vahvasti kulttuurista ja aikakaudesta. Sosiaalisten taitojen alle lukeutuu monia erilaisia asioita liittyen sosiaaliseen käyttäytymiseen. Käsitteet nykyajan sosiaalisista taidoista määrittyvät pitkälti ihmisen taitoina solmia kontakteja toisiin ihmisiin, keskustelutaitojen ja luontevan kanssakäymisen osaamisena. Ajasta ja kulttuurista riippumatta voidaan sosiaalisiin taitoihin lukea kuuluvan sosiaalisten ongelmien ratkaisukyky ja laaja varasto vaihtoehtoja, miten ongelmatilanteissa toimitaan, sekä kyky valita ongelmatilanteissa oikeanlainen ratkaisu. Sosiaalisiin taitoihin kuuluu lisäksi kyky ymmärtää toisia ihmisiä, ja ottaa toisten ihmisten näkökannat ja tunteet huomioon. Sosiaaliset taidot omaava ihminen osaa asettua toisen asemaan, osoittaa empatiaa sekä sympatiaa. (Keltinkangas-Järvinen 2010, 20–23.)

Lapsen sosiaaliseen asemaan ryhmässä vaikuttavat ympäristötekijät, ryhmän ominaisuudet, ja ryhmän vuorovaikutus, sekä lapsen oma persoona ja temperamentti. Lapsen sosiaaliseen kompetenssiin liittyy siis monenlaisia ilmiöitä, alakäsitteitä sekä erilaisia painotuksia. Kulttuuri vaikuttaa myös käsityksiin lapsen sosiaalisesta kompetenssista. Lasten kanssa sosiaalista kompetenssia, sekä sen eri osa-alueita ja vertaissuhteessa toimimista voidaan harjoitella monin tavoin. Lapsi elää kuitenkin tässä ja nyt. Taitoja on opetettava ja harjoitettava juuri sen hetkisessä elämässä. Aina ei siis voida pitää irrallisia toimintona ja harjoitella taitoja vain erillisten ohjelmien tai tuokioiden avulla. Jotta lapselle voitaisiin opettaa sosiaalisia taitoja ja vertaissuhteessa toimimista, edellyttää se aikuisen luonnollista ja vahvaa läsnäoloa, sekä ohjaavaa roolia. (Repo 2015, 125–128.)

Sosiaalisiin taitoihin voidaan ajatella liittyvän vuorovaikutustaidot. Laaksonen (2010) tuo esille sen, että tieteenalasta ja näkökulmasta riippuu, kuinka lasten vuorovaikutustaidot milloinkin määritellään ja miten ne milloinkin on käsitteellistetty. Lasten vuorovaikutustaitoja tutkittaessa, on huomio kiinnitettävä lapsen kokonaisvaltaiseen kehitykseen, sekä siihen kontekstiin, josta taitoja tarkastellaan. Merkityksellisenä lasten

vuorovaikutuksessa näyttäytyy yksilöiden välinen historia, toisen osapuolen käyttäytyminen, sekä erilaiset sosiaaliset vihjeet, joita yksilö viestittää käyttäytymisellään vuorovaikutuskumppanilleen. (Laaksonen 2010, 8–9.)

Kasvatustieteissä, erityispedagogiikassa, viestintätieteissä, psykologiassa, varhaiskasvatuksessa ja kielitieteissä käytetään lasten vuorovaikutustaidoista yleisimmin käsitteitä sosiaalinen kompetenssi, sosiaaliset taidot, viestintätaidot sekä vertaissuhdetaidot. Lapsen vuorovaikutustaitojen kehittymistä määräävän kehitystason lisäksi ovat kielelliset valmiudet merkittävä tekijä varhaisessa lapsuusiän vuorovaikutuksessa. Merkittäväksi tekijäksi lapsen vuorovaikutustaitojen kehittämisessä on lisäksi havaittu taito ennakoida ja mukautua erilaisiin sosiaalisiin tilanteisiin tarkoituksen mukaisella tavalla. Taito ilmaista ja säädellä omia tunnetiloja kehitystason mukaan on myös osa vuorovaikutustaitojen kehittymistä. (Laaksonen 2010, 9–11.)

Sosiaaliset- ja vuorovaikutustaidot korostuvat, kun lapset kasvavat kulttuurisesti, kielellisesti, ja katsomuksellisesti moninaisessa maailmassa. Tänä päivänä lapset varhaiskasvatuksessa ovat myös itse monista eri kieli- ja kulttuuritaustoista. Kulttuurilliseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun kuuluu taito kuunnella, tunnistaa sekä ymmärtää erilaisia näkemyksiä. Osaamiseen lukeutuu lisäksi kyky reflektoida omia arvoja sekä asenteita. Lapsen identiteetin, toimintakyvyn sekä hyvinvoinnin kannalta vuorovaikutustaidoilla, ja kyvyllä ilmaista itseään on suuri merkitys. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaan varhaiskasvatuksen tehtävänä on edistää lapsen osaamista kohdata erilaisia kulttuureita sekä vahvistaa lapsen vuorovaikutus- ja ilmaisutaitoja. (Opetushallitus 2018, 22–23.)

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kasvatuksen linjauksessa lapsen kasvua tarkastellaan yksilötason lisäksi myös yhteisön näkökulmasta. Kirkko pyrkii tukemaan ja mahdollistamaan lapsen kasvua yhteisön jäsenenä ja lähimmäisenä. Kirkon kasvatustoimintaa pyritään rakentamaan arjen keskellä löytämällä tapoja toteuttaa kristillisyyttä ja elämää kristillisten arvojen mukaan. Yhdessä tehdään, opitaan ja ihmetellään. Kirkon varhaiskasvatuksessa yhdessä tekemistä tuetaan ryhmässä toimisen, ja lapsen oman paikan löytymisen kautta. Kirkon varhaiskasvatus painottaa yhteisöllisyyttä, jonka kautta lapselle mahdollistetaan ymmärrys omasta itsestään. Ymmärryksen kautta lapselle hahmottuu paremmin paikka osana suurta kokonaisuutta. Kirkon kasvatuksen linjauksen mukaan lapsen oikeudenmukaisuus ja vastuullisuus kasvaa, kun

lapsi on saanut kokea toisten antamaa kunnioitusta, välittämistä ja osallisuutta ryhmässä. (Ojell 2013, 18–19.)

3.2 Itsesäätely- ja tunnetaidot

Sosiaalis- emotionaalisisista taidoista merkittäväksi on muodostunut itsesäätelytaito. Lapsen itsesäätelytaidoilla tarkoitetaan lapsen kykyä säädellä omia tunteitaan ja tunteiden pohjalta nousevaa käytöstä. Jos lapsi ei pysty säätelemään omia tunteitaan, tai lapsella on vaikeuksia hyväksyä omia tunnekokemuksia, ei rakentava sosiaalinen kanssakäyminen ole mahdollista. Silloin kun lapselle kehittyy itsesäätelytaidot myös vuorovaikutus muiden kanssa mahdollistuu paremmin. Lisäksi lapsi oppii olemaan vuorovaikutuksessa myös, kun hänellä on voimakas tunnekokemus päällä. Ymmärrys siitä, millainen käytös on soveliasta ja tarkoituksenmukaista missäkin tilanteessa kuuluu myös oleellisesti lapsen itsesäätelytaitoihin. (Ahonen 2015, 32–33.)

Tunnetaidoilla tarkoitetaan sitä, että lapsi osaa säädellä tunteitaan, ilmaista niitä ja säädellä myös ilmaisun voimakkuutta, sekä sitä mihin tunteitaan ja käyttäytymistään kohdentaa. Kyky säädellä omaa tunnekkäyttämistä tahdonalaisesti auttaa kehittämään taitavampaa sosiaalista kanssakäymistä. Voimakkaiden ja usein negatiivisten tunteiden vangiksi jääminen altistaa lasta enemmän ja useammin impulsiiviselle käyttäytymiselle ja konfliktitilanteiden syntymiselle. Varhaiskasvatuksen yhdeksi tehtäväksi voidaan näin ollen Repon (2015) mukaan määritellä lasten omien negatiivisten tunteiden hallinnan, sekä tarvittavien itsesäätelytaitojen säätelemisen opettaminen. (Repo 2015, 19–28.)

Kunnioittava ja yhteisvastuullinen oppimisympäristö varhaiskasvatuksessa rakentuu lapsiryhmän yhdessä yhteisesti sovittujen sääntöjen ja toimintatapojen varaan. Ilma- piiriltään turvallinen varhaiskasvatusympäristö sallii erilaisten tunteiden näyttämisen. Aikuiset auttavat lapsia tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. (Opetushallitus 2018, 31–32.)

Lapsen ajatellaan kirkon varhaiskasvatuksessa olevan ainutlaatuinen ja arvokas. Tunteiden havainnointi ja käsitteleminen nähdään tärkeäksi. Toisinaan lasten kanssa työskentelyyn liittyy myös haasteita. Kirkon varhaiskasvattajalta vaaditaan työssään kykyä

pysähtyä lapsen rinnalle kuuntelemaan, juttelemaan ja keskustelemaan. Haastavat tilanteet voivat herättää kirkon varhaiskasvattajan mielessä monenlaisia ajatuksia ja tunteita. Kirkon varhaiskasvattajan työssä on tärkeää, että varhaiskasvattaja pystyy tunnistamaan omat tunteensa, käsittelemään niitä, ja sen kautta opettamaan ja auttamaan lasta käsittelemään omia tunteitaan. Rakkaudella asetetut rajat ja kasvatusyhteistyö vanhempien kanssa ovat tärkeitä osia kirkon varhaiskasvattajan tavoissa toimia ammatillisesti haastavissa tilanteissa lapsen parasta ajatellen. (Mattila 2013, 65–66.)

Lapsen kohtaamisessa tunteet ovat aina läsnä. Varhaiskasvattajaa ei auta se, jos hän työntää joitakin tunteita taka-alalle. Lapsi voi kokea olonsa ristiriitaiseksi ja turvottomaksi, jos hän vaistoaa varhaiskasvattajan käytöksessä epäaitoutta. Kirkon varhaiskasvatuksen toiminnassa varhaiskasvattajaa ja lasta auttaa avoin keskustelu ja puhuminen tilanteista. Kirkon varhaiskasvattaja on roolissa, jossa hän omalla käytöksellään ja tunteiden monipuolisella ilmaisulla on luomassa lapselle turvallisen samaistumiskohteen, jonka avulla on mahdollista opetella käsittelemään omia tunteita. Kirkon varhaiskasvatuksen toiminnassa varhaiskasvattajalla on lupa ohjata lasta ymmärtämään, millainen käytös on sallittua ja milloin käytös ylittää sallitut rajat. (Mattila 2013, 65–66.)

3.3 Varhaiskasvattajan rooli sosiaalisten taitojen vahvistajana

Ahonen (2015) tuo esille sen, kuinka lapsen sosiaalis- emotionaalisen tuen tarpeet tulevat esille lapsen ollessa aggressiivinen, uhmakas, levoton, vetäytyvä tai saadessaan usein rajuja tunteenpurkauksia. Väitöskirjassaan Ahonen käsittelee lisäksi kasvatustilanteiden vuorovaikutusta, sekä haastavia kasvatustilanteita pedagogisesta kehyksestä käsin. Näissä teemoissa Ahonen muodostaa keskeisemmäksi sen, millaiseksi vuorovaikutus päiväkodissa lasten ja varhaiskasvattajien välille muodostuu, sekä millainen on aikuisen ja lapsen välisen kasvatussuhteen laatu. (Ahonen 2015, 39–65.)

Ahonen muistuttaa tutkimuksessaan lisäksi, kuinka oleellista on ne varhaiskasvattajien uskomukset ja valinnat, jotka vaikuttavat vuorovaikutuksen taustalla. Kasvattaja on aina vastuussa pedagogisesta toiminnasta päiväkodissa ja lapsiryhmissä. Aikuisen tulisi organisoida ja hallita lapsiryhmän tilanteita pedagogisesti. Lisäksi pedagogisen toiminnan päiväkodeissa tulisi olla sellaista, joka parhaan mukaan voitaisiin yhdessä

muokata aina lapsen ja lapsien yksilölliset sosiaalis-emotionaaliset tarpeet huomioon ottaen. (Ahonen 2015, 39–65.)

Lapsi oppii mallista ja esimerkistä, joten varhaiskasvattajan on näytettävä hänelle, miten toisten kanssa ollaan vuorovaikutuksessa, ja mikä ei ole toisen kanssa sopivaa käytöstä. Lapsen empatiakykyä vahvistaa empaattinen aikuinen, joka sanoittaa lapselle hänen käytöksensä vaikutusta muihin ja on lasta kohtaan empaattinen ja hyväksyvä myös hänen toimiessaan väärin. Lasta tarvitsee myös tukea omien tunteidensa kanssa, jotta hän oppii tunnistamaan tunteitaan ja toimiaan niiden kanssa toisia kunnioittaen ja välttämään esimerkiksi aggressiivisia purkauksia. (Kirves & Stoor-Grenner 2010, 49–52.)

Varhaiskasvatuksessa henkilöstön tulisi toimia niin, että lasta tuetaan myönteisen suhteen luomisessa moninaiseen ympäristöön. Varhaiskasvatuksen työntekijöiden tulisi rohkaista lapsia tutustumaan toisiin ihmisiin. Yhteistyöhön perustuvassa toiminnassa lapsille tulisi antaa mahdollisuuksia opetella asettumista toisen asemaan, tarkastelemaan asioita erilaisista näkökulmista, sekä kehittää taitoa rakentavasti ratkaista ristiriitatilanteita. Lapsen kanssa sosiaalisia taitoja opetellaan erilaisissa päiväkodin vuorovaikutuksellisissa tilanteissa. (Opetushallitus 2018, 22–23.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaan varhaiskasvatuksessa tulisi yhdessä lapsen kanssa käsitellä hyvinvointia edistäviä asioita, sekä auttaa tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyn opettelemisessa. Tunteiden havaitseminen, tiedostaminen, sekä nimeäminen yhdessä aikuisen kanssa vahvistaa lapsen tunnetaitojen kehittymistä. Varhaiskasvatuksessa aikuiset auttavat lapsia kunnioittamaan ja suojelemaan omaa ja toisten kehoa. Lapsen sosiaaliset taidot kehittyvät ja muovautuvat, kun henkilöstö huolehtii varhaiskasvatuksessa siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus vaikuttamiseen ja osallistumiseen lapsiryhmässä. Lapsen käsitys itsestä, itseluottamus, sekä yhteisössä tarvittavat taidot kehittyvät, kun lapsi saa olla mukana ja pääsee osallistumaan. (Opetushallitus 2018, 22–24.)

Varhaiskasvatuksen yhteisö tulisi olla lasta vuorovaikutukseen kannustava yhteisö. Vuorovaikutuksella tässä kohtaan tarkoitetaan toimintakulttuuria, jossa henkilöstön keskeinen yhteistyö, vuorovaikutus huoltajien kanssa, sekä vuorovaikutus lähiympäristön kanssa otetaan huomioon arjessa. Yhteistyötä pyritään arvostamaan ja lapsille

opetetaan kunnioittamaan toisia. Varhaiskasvatuksessa rohkaistaan lapsia hyvään vuorovaikutukseen sekä ryhmässä toimimiseen. Lasten ryhmässä syntyneitä vertaissuhteita ja ystävyysuhteita vaalitaan ja tuetaan. Ristiriitoihin puututaan ja ryhmässä opetellaan turvallisesti ratkaisemaan erimielisyyksiä. (Opetushallitus 2018, 29.)

Kirkon varhaiskasvatuksessa lapsikäisyys rakentuu kristillisen ihmiskäsityksen varaan. Kirkon varhaiskasvattaja eli seurakunnassa työskentelevä lastenohjaaja tai varhaiskasvatuksen ohjaaja, tekee työtä lähtökohdasta käsin, jossa jokainen lapsi on arvokas, Jumalan luoma ja lunastama. Ihmisarvo ja lasten kohtaaminen kirkon varhaiskasvatuksen toiminnassa ei voi olla riippuvainen lapsen suorituksista, siitä mitä lapsi osaa tai ei osaa, eikä missä hän on hyvä. Kirkon varhaiskasvatuksen toiminnassa jokainen lapsi pyritään kohtaamaan arvokkaasti riippumatta siitä, millainen lapsi on tai miten hän käyttäytyy. Kirkon varhaiskasvatus rakentuu lapsen ja aikuisen vuorovaikutuksen ympärille. Lapsen tasolle meneminen, lapsen tunteminen, ja lapsen kanssa yhdessä eläminen nähdään tärkeiksi asioiksi kirkon varhaiskasvatuksen toiminnassa. (Mattila 2013, 60–63.)

Kirkon varhaiskasvattajan yksi tärkeä tehtävä on välittää vuorovaikutuksessa Jumalan rakkautta lapsille. Kirkon varhaiskasvatuksessa lapsi nähdään kokonaisvaltaisena. Lapsi on tunteva, aistiva ja havainnoiva. Rakkaus välittyy lapselle parhaiten ilmapiiressä, joka on sellaisissa tilanteissa, joissa aikuinen ja lapsi ovat aidosti vuorovaikutuksessa ja läsnä toisilleen. Lapselle vuorovaikutuksessa on tärkeää, että aikuinen näkee lapsen ja osoittaa kiinnostusta sekä kunnioitusta lasta kohtaan. (Mattila 2013, 60–63.)

4 PIKI-TOIMINTAMALLI

Opetushallituksen tekemän tutkimuksen mukaan päiväkodeissa leikkiä, musiikkia sekä liikuntaa hyödynnettiin sosioemotionaalisten taitojen opettelussa ja tukemisessa. Päiväkotien käytössä oli lisäksi ollut kuva- ja lelumateriaalia. Kuvamateriaaleihin kuuluivat erilaiset tunne- ja vahvuuskortit. Opetushallituksen teettämän tutkimuksen päiväkodeissa käytössä olevista sosioemotionaalisen kehityksen menetelmistä käytettiin eniten Askeleittain- menetelmää ja toiseksi eniten käytettiin Tunne Muksu ja Mutu Toukka- ohjelmaa. Kolmanneksi eniten päiväkodissa käytettiin Ihmeelliset vuodet- menetelmää. Muiden tukimenetelmien kohdalla päiväkodeissa käytettiin eniten muita julkaistuja sosioemotionaalisten taitojen tukemisen toimintamalleja ja materiaaleja. Muiden materiaalien kohdalla oli mainittu Piki, siihen liittyvä ohjeistus, sekä opas Mun ja Sun juttu. Piki-materiaali tarjosi raportin mukaan välineen pienten lasten kiusaamisen ehkäisyyn. (Määttä ym. 2017, 35–36.)

Toimintamalli antaa tukea tunnistaa ja ehkäistä kiusaamista. Lähtökohtana työlle on ollut se, että jokaisella lapsella on oikeus olla suojassa kiusaamiselta sekä oppia olemaan kiusaamatta. Lapsen itsesäätely- ja vuorovaikutustaitojen puute altistaa kiusaamisen syntymiselle ja siksi niiden vahvistaminen on tärkeää. (Piki-toimintamalli.)

Piki-materiaalia tekemässä on ollut Tiina Haapsalo, Laura Repo sekä Katri Kirkkopelto. Materiaalia on pilotoitu tekemisen aikana vuonna 2016 viidessä eri kunnassa. Pilottikuntina toimivat Orimattila, Kirkkonummi, Ylöjärvi, Leppävirta ja Ilmajoki. Materiaali valmistui kokonaisuudessaan vuonna 2016. (Haapsalo ym. 2016, 6–17.) Toimintamallilla on omat www.-sivut, joita päivitetään ja joiden kautta saa tietoa muun muassa tulevia Piki-koulutuksia. Piki-toimintamallia, koulutuksia ja materiaalia markkinoidaan myös Facebookissa.

Piki-materiaaliin kuuluu Piki-kuvakirja, jota on tarkoitus yhdessä lasten kanssa lukea. Piki-kuvakirja on tarina kiusaamisesta, mikä tapahtuu ryhmässä. Pikin tarinassa käsitellään itsetunnon vahvistumista, tunteita ja ystävyyttä lapselle ymmärrettävällä tavalla. Kirjassa Piki on pikkuolento, joka on ensimmäistä kertaa menossa metsään. Piki oli pukeutunut kaikkein nopeimman ja rohkeimman salamasankarin asuun. Muut pik-

kuolennot olivat rakentaneet metsään majan, jonne Piki halusi innoissaan mukaan. Uudet kaverit läimäyttivät oven kiinni Pikin nenän edestä, eivätkä ottaneet Pikiä mukaan. Lopulta Pikin pelastaa Iso, joka tarinassa kuvastaa lämmitä ja rauhoittavaa aikuista. Iso lohduttaa pientä Pikiä tämän murheissa. Yhdessä Ison kanssa Piki keskustelee leikkiin mukaan pääsemisestä, sekä siitä millainen on hyvä kaveri. Tarinan lopussa Piki löytääkin oman ystävän Lumin, jonka kanssa hän rakentaa oman majan. (Kirkkopelto 2016.)

Piki- materiaaliin kuuluu lisäksi Mun ja Sun juttu- opas aikuisille. Opas on kirjoitettu pienten lasten kiusaamisen ehkäisyä tueksi varhaiskasvattajille ja vanhemmille. Opas koostuu kuvakirjan aukeamien teemoja sisältävistä kokonaisuuksista. Teemakokonaisuudet tarjoavat monipuolisen ja toiminnallisen tavan käsitellä lasten vertaisryhmässä tapahtuvan kiusaamisen ehkäisyyn liittyviä tekijöitä. Opas sisältää myös varhaiskasvattajien käyttöön erilaisia toiminnallisia harjoitteita lapsen ikätaso huomioiden. Tavoitteena on oppaan avustuksella yhdessä saavuttaa nollatoleranssi lasten väliselle kiusaamiselle. Piki-toimintamallin liitteenä on Piki-havainnointi, Kiusaamisen ehkäisytoimintamalli, Piki-askeleet vanhempien kanssa ja Kiusaamiseen puuttuminen. Nämä liitteet antavat konkreettisia ohjeita kiusaamisen ehkäisyyn ja sen kitkemiseksi ryhmästä. Piki- materiaalia voi hyödyntää haluamallaan tavalla, ja se soveltuu hyvin erilaisiin varhaiskasvatuksen toimintaympäristöihin. (Haapsalo ym. 2016, 83–87).

Opetushallituksen sosioemotionaalaisia taitoja koskevassa tilannekartoituksessa on suositettu, että sosioemotionaalista kehitystä tukevat menetelmät tulisi ottaa osaksi varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria ja näin saada niiden käyttö systemaattisemmaksi osaksi toimintaa painottaen, että ne tulisi ottaa kokonaisina ohjelmina. (Määttä ym. 2017, 49.)

5 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Opinnäytetyömme tarkoituksena oli kerätä Piki-materiaalia käyttäneiden päiväkotien varhaiskasvattajien kokemuksia omasta roolistaan kiusaamisen ehkäisijöinä, sekä kokemuksia materiaalin käytöstä. Tavoitteena oli selvittää, miten toimintamalli on toiminut ja millaisia kokemuksia ammattikasvattajilla on menetelmän toimivuudesta lapsiryhmässä. Tutkimuksen tulokset ovat hyödyksi yhteistyökumppanillemme, mutta myös varhaiskasvattajille, jotka harkitsevat toimintamallin käyttöönottoa.

Tutkimuskysymyksinämme olivat:

1. Millaiseksi varhaiskasvattajat kokevat roolinsa kiusaamisen ehkäisijöinä?
2. Millaisia ovat varhaiskasvattajien kokemukset Piki-toimintamallin käytöstä?

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

6.1 Tutkimusympäristö ja kohderyhmä

Tutkimuksen kohteena olivat Kirkkonummen kunnan suomenkieliset päiväkodit. Kirkkonummen kunnasta valitsimme ensin kolme päiväkotia, joissa toteutimme ensimmäisen kyselyn. Lopulta laajensimme kyselyn kaikkiin suomenkielisiin päiväkoiteihin. Kahdesta päiväkodista vastattiin, etteivät he olleet käyttäneet Piki-materiaalia.

Yhteistyökumppanimme opinnäytetyössä toimi Tiina Haapsalo, joka on yksi Piki-toimintamallin tekijöistä. Tapasimme hänet kirkon varhaiskasvatuksen opintojen yhteydessä järjestetyllä leirillä syksyllä 2017. Hän kysyi olisiko joku halukas ottamaan Piki-toimintamallin opinnäytetyönsä aiheeksi ja me tartuimme tarjoukseen.

Yhteistyökumppanimme tarve oli selvittää, miten Piki-materiaali oli toiminut varhaiskasvatuksessa. Piki-toimintamallista ja sen käytöstä ei ole aiemmin tehty virallisia selvityksiä eikä kartoituksia. Tutkimus on ensimmäinen Piki-toimintamallia koskeva tutkimus varhaiskasvattajan näkökulmasta ja roolista. Yhteistyökumppanimme oli saanut yksittäisiltä Piki-materiaalia käyttäneiltä varhaiskasvattajilta positiivista palautetta Piki-materiaalista. Toiveena yhteistyökumppanillamme oli saada materiaalin käyttäjiltä palautetta ja kokemuksia materiaalin käytöstä. Kohderyhmäksi valikoitui Piki-toimintamallia käyttäneet varhaiskasvattajat, eli varhaiskasvatuksen opettajat ja hoitajat.

Yhdessä yhteistyökumppanimme kanssa mietimme kuntia, joissa tutkimuksen voisi toteuttaa ja päädyimme Kirkkonummen kuntaan, jossa Piki-toimintamallia oli teko- vaiheessa pilotoitu. Opinnäytetyösuunnitelmamme esittämisen ja hyväksymisen jälkeen haimme tutkimuslupaa Kirkkonummen kunnan sivistys- ja vapaa-ajanlautakunnalta. Valmiin työmme lähetimme Kirkkonummen kunnalle heidän tutkimuslupapäätöksessä esittämän pyyntönsä mukaisesti. Tiina Haapsalon kutsuimme Diakonia-ammattikorkeakoululla järjestettyyn opinnäytetyön julkaisuseminaariin. Ehdotimme yhteistyötahollemme yhteistä tapaamista vielä opinnäytetyön valmistumisen jälkeen, tutkimuksen tulosten läpikäymiseksi.

6.2 Tutkimusmenetelmä

Opinnäytetyömme tutkimusmenetelmänä toimi kysely. Teimme kyselyn sähköisenä Webropol- kyselynä. Kyselylomake on hyvä väline kerätä uutta tietoa, kokemuksia, sekä kysyä myös mielipiteitä isommaltakin joukolta samaan aikaan. Kyselylomakkeen työstimme niin, että käytimme erilaisia kysymysmuotoja. Lomakkeeseen sisällytimme avoimia kysymyksiä, sekä numeroasteikolla 1-5 vastattavia kysymyksiä. Kyselylomake sisälsi 17 kysymystä. Jaoin kyselylomakkeen kysymykset neljään osaan. Ensimmäisessä osassa kysyimme vastaajien taustatietoja, toisessa osassa varhaiskasvattajien roolia kiusaamisen ehkäisijöinä. Kolmannessa ja neljännessä osassa kysyimme varhaiskasvattajien kokemuksia Piki-materiaalin käytöstä lapsiryhmissä ja Piki-materiaalin toimivuutta.

Kyselyn onnistumisen kannalta tärkeä tekijä on vastausprosentti. Vastausprosenttiin ja kyselyn onnistumiseen vaikutusta on kohderyhmällä, tutkimuksen aiheella, lomakkeen pituudella, kysymysten määrällä, kysymysten tyypillä, saatekirjeellä, motivoinnilla ja lomakkeen ulkoasulla. Kohderyhmän ja kyselyn saaneiden joukossa voi olla ihmisiä, jotka vaan kiireisimpiä ja se voi vaikuttaa vastaamiseen. Hyvä kyselylomakkeessa vastausprosentti on usein 60. Pienempi osuus riittää myös jos, tutkija pystyy osoittamaan, etteivät vastaamatta jättäneet oleellisesti poikkea muusta ryhmästä. Kyselylomakkeet yleensä voidaan lähettää uudelleen henkilöille, jotka eivät vielä vastanneet kyselyyn ensimmäisellä kerralla. (Valli 2015, 44–46.)

Kun kysymyksiä rakennetaan, on hyvä pohtia vastausten syöttämistä tilasto-ohjelmaan. Valmiit vastausvaihtoehdot on hyvä numeroina, ja tutkijan on mietittävä miten vastaukset on järkevimmin ja helpommin syötettävissä. Kysymysten päällekkäisyyttä tulisi pyrkiä välttämään. Kyselyyn vastaaminen tulisi olla miellyttävä ja motivoiva kokemus. Jos kyselyyn vastaamisesta onnistutaan tekemään miellyttävä, voidaan näin ollen saada paljon vastauksia ja sitä kautta totuudenmukaisia tuloksia tutkimukseen. (Valli 2015, 43–44.)

Kysymysten teon ja lomakkeen laadinnan vaiheessa on hyvä rakentaa ja miettiä kysymysten pituutta ja lukumäärä. Kysymysten pituus ja lukumäärä on hyvä suhteuttaa tutkimuskohteeseen. Lomakkeen täyttämässä on tärkeää, että vastaaja säilyttäisi mie-

lenkiinnon alusta loppuun tehdessään ja vastatessaan lomakkeeseen ja sen kysymyksiin. Lomake tulisi tehdä niin, että se on selkeä ja ulkoasuun on panostettu. Lomakkeen miellyttävä ulkoasu vaikuttaa myös lomakkeen täyttämiseen. Ulkoasulla voi monesti olla myös vaikutusta kyselyn lopulliseen vastausprosenttiin. Toinen tärkeä seikka kyselylomakkeen tekemisessä on kysymysten looginen eteneminen ja vastausohjeiden selkeys. (Valli 2015, 43–44.)

Opinnäytetyössämme rakensimme kyselyn yhdessä pohtien kysymyksiä, joiden ajattelimme sopivan varsinaisiin tutkimuskysymyksiimme. Webropol- sivusto valikoitui sopivaksi tavaksi toteuttaa kysely. Koimme Webropolin selkeäksi, ja siksi valitsimme sen. Numeroimme kysymyksemme ja pyrimme rakentamaan kyselystä sellaisen, ettemme kysyisi samoja asioita useaan kertaan. Halusimme rakentaa kysymyksistä lyhyitä ja kohdistaa ne suoraan siihen asiaan, josta halusimme vastaajilta tietoa. Ollisimme voineet testata kyselylomakkeen toimivuuden ennen sen varsinaista lähettämistä varhaiskasvattajille. Testaamisen avulla olisimme voineet saada tärkeää tietoa kysymysten selkeydestä tai niiden epäselkeydestä. Emme kuitenkaan tehneet kyselylomakkeen testausta.

Pyrimme rakentamaan kyselystä selkeän ja helposti vastattavan. Huomasimme kyselyn tehtyämme ja lähetettyämme, että osassa kysymyksistä olisimme voineet käyttää selkeämpää kysymystenasettelua, ja parempaa vastausvaihtoehtojen valinnan mahdollisuutta. Käytimme useassa kysymyksessä asteikkoa 1-5, kun kysyimme asioiden tärkeyttä, asioiden vaikeutta ja helppoutta sekä asioiden huonosti tai hyvin toimimista. Näiden kysymysten asettelun olisimme voineet miettiä hieman tarkemmin.

6.3 Aineiston keruu

Aineistoa kerättiin sähköisellä kyselyllä, joka sisälsi sekä numeroituja, että avoimia kysymyksiä. Mietimme kysymykset yhteistyössä yhteistyötahomme kanssa, jolle lähetimme kyselyn nähtäväksi ennen kyselyn alkamista ja saimme positiivista palautetta. Aineiston keruu tapahtui kahdessa osassa, 3.-15.9.2018 ja 19.-30.11.2018.

Ensimmäisen kyselyn lähetimme kolmeen Kirkkonummen kunnan päiväkotiin syys-

kuun 2018 aikana. Olimme tätä ennen saaneet tietää Piki-kouluttaja Katariina Nousi-aisen kautta, että pilotointi oli tapahtunut näissä kyseisissä päiväkodeissa. Lähetimme linkin päiväkotien johtajille ja varajohtajille, joita pyysimme jakamaan saatteen ja kyselyn linkin niille kasvattajille, joiden he tiesivät käyttäneen Piki-toimintamallia lapsiryhmässään. Vastausajan puolesta välissä lähetimme myös muistutuksen. Saimme näistä kolmesta päiväkodista kaksi vastausta. Olimme tämän jälkeen päiväkotien johtajiin ja varajohtajiin uudelleen yhteydessä sähköpostitse. Vähäisten vastausten vuoksi otimme yhteyttä sivistys- ja vapaa-ajanlautakuntaan, ja kysyimme mahdollisuutta laajentaa kysely kaikkiin Kirkkonummen kunnan suomenkielisiin päiväkoteihin. Lupa myönnettiin meille sähköpostitse.

Otimme tämän jälkeen yhteyttä puhelimitse kaikkiin muihin Kirkkonummen kunnan suomenkielisten päiväkotien johtajille. Esittelimme opinnäytetyömme, ja kyselyn tarkoituksen ja kysyimme, onko Piki-toimintamallia käytetty heidän päiväkodeissaan. Pyysimme toimintamallia käyttäneiden varhaiskasvattajien suorat sähköpostit, joihin lähettäisimme linkin. Kaksi päiväkodin johtajaa vastasi suoraan, ettei heidän päiväkodeissaan ollut Piki-toimintamallia käytetty ja kaksi ei vastannut puhelun jälkeiseen yhteydenottoon. Saimme kuitenkin seitsemän yhteystietoa, joista toisella kyselykerralla viisi vastausta.

6.4 Aineiston analyysi

Lomaketutkimuksen tulosten analyysin vaiheessa pyritään ensin ratkaisemaan arvoitus ja sitten tuottamaan havaintoja. Tutkimuksissa havaintojen tuottamisen vaiheeseen kuuluu erilaisia tekniikoita, joilla rajoitetaan havaintojen määrän hallitsemista. Lomaketutkimuksissa lomake omalta osaltaan ohjaa aineiston keruulta siitä lähtien kun lomaketta suunnitellaan. Tutkija valitsee lomakkeeseen tiettyjä häntä kiinnostavia, sekä tutkimuksen teon kannalta olennaisia kysymyksiä. Vastausvaihtoehdot määritellään lomaketutkimuksessa usein valmiiksi. (Alasuutari 2011, 50–52.)

Kuvasimme tutkittavaa ilmiötämme sanallisesti kyselylomakkeen avulla saatujen vastausten perusteella. Teimme päätelmiä kyselyn vastausten pohjalta. Pyrimme rakentamaan sanallisesti tiiviin esityksen tuloksista, joita saimme kyselylomakkeella opinnäy-

tetyömme tutkimuksen aihepiiristä. Tutkimuksen tuloksissa tuomme esille niitä aihepiirimme käsitteitä, jotka nousivat kyselyn vastauksista. Opinnäytetyömme analyysivaiheessa toimimme aineistolähtöisesti. Päätimme analysoida kyselyn vastauksia, niiden sanojen, lauseiden ja ajatuskokonaisuuksien kautta, jotka selkeästi tulivat esille kyselyn vastauksissa. Avasimme myös suljettujen, määrällisten kysymysten vastaukset sanallisesti, johtuen vastausten vähäisestä määrästä.

Analysointimenetelmänä käytimme aineistonlähtöistä sisällönanalyysiä. Menetelmässä vastaukset ensin redusoidaan eli pelkistetään niin, että epäoleellinen voidaan poistaa ja tutkimukselle oleellisia sanoja ja lauseita nostaa ja erotella toisistaan. Huomioitavaa on, että yhdestä ilmaisusta voi löytää monia pelkistettyjä vastauksia. Seuraavassa vaiheessa pelkistetyt vastaukset ryhmitellään eli klusteroidaan. Tämä tarkoittaa, että pelkistetyistä vastauksista nousseet ilmiöt luokitellaan alaluokiksi ja näin aineisto tiivistyy. Alaluokista voidaan vielä tiivistää yläluokkiin ja siitä eteenpäin pääluokkiin, jotka kuvaavat jo tarkemmin tutkittavaa ilmiötä. Viimeisenä vaiheena analysoinnissa aineisto abstrahoidaan eli käsitteellistetään, tämä tapahtuu pääluokkien yhdistämisestä edelleen ylemmiksi luokiksi niin kauan, kuin se on mahdollista. Samalla on pidettävä huoli, että polku alkuperäisestä datasta luokitteluun pysyy eheänä. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 122–124.)

Avointen kysymysten vastaukset kopioimme taulukkoon esimerkin mukaisesti, josta seuraavaan sarakkeeseen kirjassimme pelkistetyt vastaukset. Pelkistetyistä vastauksista saimme ryhmiteltyä eri osa-alueita ja luokittelimme ne alaluokiksi tutkimuskysymystemme mukaisesti.

Oli viikoittain piki päivä, pienryhmissä	viikoittain pienryhmä
--	--------------------------

Tästä saimme edelleen luokiteltua vastauksia pienempiin osiin ja näin saimme vastaukset tuloksiin.

säännöllisyys 1xviikko viikoittain	kuinka usein
--	--------------

7 TUTKIMUKSEN TULOKSET

Kyselyyn vastasi viisi varhaiskasvatuksen opettajaa ja kaksi varhaiskasvatuksen lastenhoitajaa. Kyselyn vastaajien lapsiryhmistä yksi oli alle kolme vuotiaiden ryhmä, viisi kasvattajaa vastasi ryhmänsä olevan 3-5-vuotiaiden ryhmiä, ja yhden vastaajan ryhmä oli esikouluryhmä. Kaikki kyselyyn vastaajat vastasivat myönteisesti siihen, että heidän päiväkodilla oli suunnitelma kiusaamisen ehkäisyyn.

7.1 Varhaiskasvattajien kokemukset roolistaan kiusaamisen ehkäisijöinä

Kaikki kyselyyn vastanneet varhaiskasvattajat kokivat roolinsa kiusaamisen ehkäisijänä tärkeäksi. Lähes kaikkien varhaiskasvattajien mielestä kiusaamisen roolimalleja oli helppoa havaita arjessa.

Varhaiskasvattajat kertoivat kiusaamisen ehkäisyssä olevan keskeistä yhteinen aika ja läsnäolo lasten kanssa. Vastauksissa esiintyi myös pienryhmätoiminnan merkitys.

Pienryhmittäin toimien lapsi saa kasvattajalta huomiota ja aikaa, jolloin turhautuminen ei tönimistä ja kiusaamista.

Yhteistyö vanhempien kanssa. Aikaa olla lasten kanssa pienryhmissä.

Kuuntelemisen taitoa, läsnäoloa, tunneälyä, empatiakykyä.

Vastaajat kertoivat lisäksi tunnistamisen, havainnoinnin ja kiusaamisen tiedostamisen olevan tärkeitä työkaluja kiusaamisen ehkäisyssä.

Ammatillisesti kiusaamisen ehkäisemiseksi tarvitaan kykyä tunnistaa erilaiset kiusaamistavat sekä herkkyyttä havainnoida lapsiryhmässä tapahtuvia toimintoja, leikkitilanteita, kaverisuhteita jne, aitoa kiinnostusta ja läsnäoloa lasten kanssa.

Vastauksissa esiintyi myös koko ryhmän kaikkien kasvattajien mukana olemisen merkitys, sekä aikuisen mallintamisena oleminen.

Pitää ymmärtää kiusaaminen ryhmäilmiönä ja pystyä erottamaan konfliktitilanteet systemaattisesta kiusaamisesta. Kiusaamisen ehkäisy pitää

olla kasvattajalla tiedossa koko ajan. Ryhmän aikuiset mallintavat keskinäisessä vuorovaikutuksessaan ja toiminnassaan, mitä on toivottu käytös ja toivotut toimintatavat.

Osa vastaajista korosti lisäksi kiusaamisen ehkäisyssä auttavan arjen pedagogiikan osaaminen, sosiaalipedagoginen osaaminen, sekä kokemukset ja näkemykset pedagogiikasta liittyen kiusaamiseen ja sen ehkäisyyn.

Ihan koko ryhmän kasvattajien sitoutumista ja yhteisiä pelisääntöjä. Hyvä arjen peruspedagogiikka.

Teoriatietoa taustalle, vahvaa pedagogista näkemystä ja kokemusta. Tietoa lasten kehitysvaiheista, sosiaalipedagogista osaamista. Kaikenlainen käytettävissä oleva materiaali tuo mahdollisuuden monipuoliseen käytänteiden harjoitteluun, tekemiseen, leikkiin jne.

7.2 Varhaiskasvattajien kokemukset Piki-toimintamallin käytöstä

Piki kuvakirjaa ja Mun ja sun juttu- opasta vastaajat olivat käyttäneet useilla eri tavoilla. Vastauksissa esiintyi materiaalin ympärillä pidetyt tuokiot lasten kanssa. Kuvakirjaa osa vastaajista oli käyttänyt lukemalla aukeaman tai useamman kerrallaan ja pysähtymällä keskustelemaan lasten kanssa.

Kaksi kertaa viikossa käsiteltiin aukeama kerrallaan ja tehtiin ohjekirjan tehtäviä. Kotona teeteettiin jokaiselle lapselle oma supersankari viitta, joka puettiin ennen pikituokiota päälle. Itse kirjan loputtua, otimme jatko Pikin, joka lähetti meille tehtäviä lomamatkaltaan.

Kirjaa luettu isommalle ryhmälle. Useampia aukeamia kerralla. Välillä pysähdetty keskustelemaan.

Ryhmässä 5-vuotiaiden (8kpl) kanssa kävimme Pikiä läpi keväällä. noin kerran viikossa luimme yhden aukeaman ja teimme kirjan ohjeiden mukaan erilaisia harjoituksia yhdessä lasten kanssa.

Vastauksissa esiintyi leikin, askartelun ja tehtävien käyttö osana tuokioita.

Luettu tarinaa, tutkittu kuvia, tehty askarteluja, toiminnallisia leikkejä. Mahdollisimman monipuolinen käyttö, lapsiryhmän tarpeisiin sidottuna.

Pikiä luetaan säännöllisesti ja tehdään opettajan oppaassa olevia harjoituksia. Leikkiin mukaan ottamisesta on helpompi keskustella Pikin kautta ja käyttää Pikiä esimerkkinä kuin lapsen itse reflektoida omaan

käyttäytymistään. Piki on ainakin meidän ryhmässä erittäin suosittu ja lasten kokemusmaailmaa lähellä oleva. Lapset itse pyytävät, että Pikiä luettaisiin.

Piki kuvakirjan ja Mun ja sun juttu- oppaan lisäksi oli käytetty tuokiolla myös muita tunnemateriaaleja.

Pikimateriaalia on käytetty ryhmässä tunne-, sosiaalisten-, ja kaveritaitojen harjoitteluun monipuolisesti Pikikerhossa eli tunnetaitotuokiolla. Materiaalia on hyödynnetty satukirjaa lukemalla. Luimme aukeaman verran aina yhdellä Pikikerhokerralla. Keskustelimme luetusta, leikimme, askartelimme, käytimme draamaa jne. Annoimme myös pieniä kotitehtäviä lapsille, joita he tekivät yhdessä huoltajien kanssa. Käytin Pikikerhossa Pikimateriaalin kanssa myös muita tunnetaitomateriaaleja keräten kuhunkin Pikikirjan aukeamaan sopivia tehtäviä.

Piki oli varhaiskasvattajien lapsiryhmissä otettu hyvin vastaan. Pikin toiminnalliset virikkeet ja kuvakirjan tarina olivat suurimman osan vastaajista mielestä toimineet. Varhaiskasvattajat vastasivat suurin osa Mun ja Sun juttu- oppaan toimineen myös hyvin. Suurin osa vastaajista oli sitä mieltä, että lapset olivat ymmärtäneet Pikin avulla kiusaamista ilmiönä. Piki-toimintamalli oli antanut suurimmalle osalle vastaajista tukea kiusaamisen havainnointiin lapsiryhmässä. Varhaiskasvattajat vastasivat Piki-toimintamallin auttaneen kiusaamisen puuttumisessa.

Piki toimintamalli oli antanut ryhmän ohjaamiseen hyvän välineen käsitellä tunnetaitoja lasten kanssa.

Tunteiden sanoittamista, mm. ikäviäkin tunteita saa kokea ja niistä voidaan puhua, ei ne ole vaarallisia.

Kirjan tarina on hyvä työkalu. Ja jos olisi aikaa, voisi syventyä muuhunkin materiaaliin ja ottaa käyttöön.

Yhden materiaalin lisää kiusaamisen ja tunnetaitojen käsittelyyn. Pikin monipuolinen sisältö on mahdollistanut löytämään juuri ne omalle esiopetusryhmälle hyvät ja käytettävät toiminnot.

Varhaiskasvattajien mukaan Piki- toimintamallin käyttö oli mm. vahvistanut lasten sosiaalisia taitoja, ja auttanut lasten kanssa käydyissä keskusteluissa.

Kaveri-, sosiaaliset- ja tunnetaidot ovat vahvistuneet Pikikerhojen

myötä. Lapset tykkäävät Pikistä paljon ja osallistuvat innokkaasti Pikerhotoimintaan. Piki materiaali on antanut selkeän ja toimivan mallin ryhmän ohjaamiseen.

Vaikeasta asiasta on helpompi keskustella Pikin kautta ja muistuttaa esim. leikkiin mukaan ottamisesta Pikin kautta.

Pikin käyttö oli varhaiskasvattajien mukaan myös herättänyt lapsissa pohdintaa kiusaamiseen ja toisten tunteisiin liittyen.

Pikiä lukiessa lapset on alkaneet miettiä mitä pomona oleminen leikissä ja toisen ulos jättäminen merkitsee muille ja itselle.

Ollaan käyty Pikin avulla läpi tapahtumia. Ollaan myös Pikin kanssa mietitty, miltä eri tunteet tuntuvat ja miltä toisesta voisi tuntua eri tilanteissa.

8 POHDINTA

8.1 Eettisyys ja luotettavuus

Kyselytutkimuksessa vastaajalle tulee kertoa, miten vastaajan anonymiteetti turvataan, miten materiaalia säilytetään, ja miten kerätty materiaali lopulta tutkimuksen teon päätyttyä hävitetään. Tutkimusaineiston käsittelyssä oleellista on myös luottamuksellinen aineiston käsitteleminen. Tutkijan on pidettävä huolta, että hän noudattaa niitä yhdessä sovittuja sääntöjä, jotka liittyvät aineiston käyttöön ja käsittelyyn. Tutkijaa koskee aina myös vaitiolovelvollisuus. (Mäkinen 2006, 93, 148.)

Opinnäytetyömme lähtökohtana oli se, että tutkimukseen osallistuminen oli vapaaehtoista. Lähetimme saatekirjeen (LIITE 1) kyselyn yhteydessä, jossa kerroimme opinnäytetyöstämme ja siitä, miten vastauksia käsittelemme. Opinnäytetyössämme meille tärkeää oli, ettei vastaajia voi työssämme tunnistaa. Annoimme vastaajille myös mahdollisuuden esittää meille kysymyksiä tutkimuksesta, kukaan ei kuitenkaan ottanut meihin yhteyttä. Webropol-ohjelma, jolla kysely toteutettiin, ei näytä kenen vastauksista on kysymys, eikä edes sitä, mitkä olivat yksittäisen vastaajan erilliset vastaukset. Tulostimme yhteenvedon ohjelmasta, jotta analysointi helpottuisi ja hävitimme tulokset asianmukaisesti analysoinnin jälkeen. Tutkimuksemme aikana toimimme eettisesti myös pyytämällä tutkimusluvan sekä lupaa tutkimusjoukkomme laajentamiseen Kirkkonummen kunnalta.

Kyselylomakkeeseen sisältyy ongelmana väärin ymmärtämisen mahdollisuus, sillä vastaaja ei pysty tarkentamaan ja saamaan informaatiota epäselviin kysymyksiin täyttäessään lomaketta. Tutkijan on siis tärkeää huolella kirjoittaa vastausohje, ja tehdä lomakkeesta selkeä. Haasteita kyselylomakkeessa on lisäksi se, ettei tutkija pysty aineistonkeruu vaiheessa liittämään havainnointia tutkimukseen. Kyselylomake menetelmänä ei mahdollista täydentäviä havaintoja ja tulkintoja tutkimuskohteesta. Kyselylomakkeen tekemiseen liittyy myös muita heikkouksia ja haasteita. Vastausprosentti voi syystä tai toisesta jäädä aineistonkeruussa alhaiseksi. Tästä johtuen tutkia voi joutua tekemään uusinta kyselyä, ja se lisää tutkimuksen kuuluvaa aikaa, työtä, ja kustannuksia. (Valli 2015, 44–47.)

Saimme opinnäytetyön teon aikana kokea erilaisia kyselylomakkeeseen liittyviä haasteita. Ensimmäisellä kerralla saimme kolmesta päiväkodista ainoastaan kaksi vastausta. Jouduimme ottamaan yhteyttä muihin päiväkoteihin ja toteuttaa kyselyn niissä. Työn edetessä huomasimme, että tutkimuskysymyksiämme olisi voinut palvella paremmin teemahaastattelu. Teemahaastattelulla olisimme saaneet myös yksityiskohtaisempia vastauksia varsinkin, kun kyselyn vastaajajoukko jäi niin pieneksi.

Kyselylomakkeeseen liittyy myös hyviä puolia. Tutkija ei vaikuta olemuksellaan tai läsnäolollaan vastauksiin. Kyselylomakkeen toinen hyvä puoli on se, että on mahdollisuus esittää useita kysymyksiä sekä laatia mahdollisia valmiita vastaus vaihtoehtoja. Lisäksi vastaaminen vie usein vähemmän aikaa vastaajalta. Kysymykset esitetään kyselylomakkeessa jokaiselle koehenkilölle täysin samassa muodossa, joten mukaan ei pääse mitään vivahteita erilaisissa sanamuodoista tai tutkijan äänenpainoista. Tutkijan eleet, ilmeet, tai tauot sanojen välillä eivät siis myöskään vaikuta vastauksiin. Kyselylomake menetelmänä mahdollistaa tutkijalle sen, ettei hän joudu matkustamaan tutkimuskohteen luo. Näin ollen kyselylomakkeen yhtenä hyvänä puolena on, että aineiston keruusta aiheutuvat kustannukset vähenevät. Kyselylomakkeen hyvänä puolena on myös, että vastaaja voi itse valita sopivimman vastaamisajankohdan. (Valli 2015, 44–47.)

Tutkimustuloksia voidaan pitää luotettavina, jos ne voidaan jollakin tavoin yleistää. Tutkijan eettisiin periaatteisiin kuuluu kyky koetella tutkimuksen tulosten luotettavuutta, ja läpikäydä myös mahdollisia tuloksissa esiintyviä virhearviointeja. Tutkijan tulisi lisäksi pystyä altistaa tutkimuksensa tulokset avoimesti aiheeseen perehtyneiden tiedeyhteisöjen tarkasteltavaksi. Tutkijan olisi tärkeä kerätä tutkimuksensa tuloksista palautetta ja pyrkiä säilyttämään tietynlainen kriittisyys oman tutkimuksensa tuloksiin. Tutkimuksen tulokset tulisi julkaista niin, että saman alan asiantuntijat, ja muu suuri yleisö voi tuloksia arvioida ja hyödyntää. Poikkitieteellisyys ja perspektiivin laajentaminen auttaa myös tutkijaa pidemmällä aikavälillä tutkittavan tiedon paikkaansa pitävyyden arvioinnissa. (Mäkinen 2006, 102.)

Teimme kyselystä sellaisen, että se voitaisiin ihan hyvin toistaa muissakin varhaiskasvatuksen toimintaympäristöissä eri kunnissa ja kaupungeissa. Uskomme, että kyselylomakkeen kysymyksistä, jotka koskevat varhaiskasvattajan roolia kiusaamisen ehkäi-

sijöinä saimme luotettavia vastauksia. Nämä ensimmäiset kysymykset olivat niin sanottua mielipidekysymyksiä, emmekä usko että vastaajien vastauksin olisi millään tavalla vaikuttanut ulkoiset tekijät. Mielenkiinnolla jäämme odottamaan mahdollisten tulevien saman aihealueen tutkimuksen tuloksia.

Olimme opinnäytetyön ideapaperin esittämisen vaiheessa saaneet kommenttia koulun puolelta, että meidän tulisi rajata kasvattajien joukkoa, jolle kyselyn tulisimme teemmään. Meille oli sanottu, että kyselyn toteuttaminen useammassa eri kaupungissa tulisi olemaan haastavaa tutkimuslupien saamisen vuoksi. Rajasimme joukkoa, ja saimme lopulta Kirkkonummen kunnan päiväkotien kasvattajilta yhteensä 7 vastausta. Olimme tietysti voineet tässä vaiheessa säilyttää alkuperäisen ideamme ja lähteä keräämään aineistoa useammasta kaupungista. Jos olisimme toimineet näin, kyselyn vastaajajoukko olisi voinut olla laajempi ja tutkimuksen tulokset erilaisia.

Opinnäytetyöprosessin aikana pohdimme sähköistä kyselylomaketta ja sen soveltaavuutta menetelmänä kerätä aineistoa varhaiskasvattajilta. Koimme oman työmme kautta tämän menetelmän sellaiseksi, joka asettaa haasteita. Pohdimme päiväkotien hektistä arkea, ja sitä minkä verran pienten lasten kanssa työtä tekevät kasvattajat työssään ehtivät tietokoneella viettämään päivän aikana aikaa.

8.1 Tutkimuksen tulosten pohdinta

Opinnäytetyömme tutkimus kohdistui tiettyyn kiusaamisen ehkäisemisen menetelmään, Piki-toimintamalliin, jonka käytöstä ei ole vielä tehty tutkimuksia. Opinnäytetyömme tuloksia ei voi suoraan verrata aiempiin toimintamallia koskeviin eikä kiusaamista koskeviin tutkimustuloksiin vastaajien vähäisen määrän vuoksi. Tuloksia voi kuitenkin pohtia kiusaamisen ilmiön tunnetuksi tekemisen näkökulmasta.

Varhaiskasvattajan rooli tulee esille vahvasti pienten lasten vertaissuhteiden ja ystävyyssuhteiden solmimisessa ja niiden vaalimisessa (Repo 2015, 30). Varhaiskasvattajien kokemukset roolistaan kiusaamisen ehkäisyssä olivat hyvin yhteneväiset, he kokivat sen olevan tärkeä. Vastaajat toivat esiin sen, että pienryhmätoiminnalla saadaan enemmän aikaa kohdata lapsi ja näin lapsi saa enemmän aikuisen huomiota ja näin ehkäistään turhautumista ja siitä aiheutuvaa tönimistä.

Kiusaamisen ehkäisyssä tärkeää on, että koko henkilökunta käsittää kiusaamisen ilmiön samanlaisena. Kiusaaminen on tärkeää erottaa lasten välisestä nahistelusta. Kiusaaminen on jatkuvaa ja tietoisista toisen mielen pahoittamista ja siihen liitettäviä piirteitä ovat toistuvuus, tietoisuus sekä vallankäyttö ja ryhmäilmiö. (Repo 2015, 38, 42.) Opinnäytetyömme kyselyn vastauksissa varhaiskasvattajat toivat esiin kiusaamisen ilmiön tunnistamisen merkitystä. Kasvattajan mallintamista ja koko ryhmän toimintakulttuuri sekä hyvä arjen peruspedagogiikka kiusaamisen ehkäisyssä nousivat esiin vastauksissa. Repo (2015, 42) painottaa, että jokaisen kasvattajan tulee puuttua samoihin asioihin ja kiusaamattomuuden tavoitetta kohti mennään johdonmukaisesti ja systemaattisesti.

Varhaiskasvattajien kokemuksista Piki-toimintamallin käytöstä nousi esiin sen monipuolinen käyttö ja monet erilaiset mahdollisuudet. Piki-toimintamallin käytössä oli luovasti yhdistelty erilaisia toimintoja ja mietitty sitä, mitä juuri oma ryhmä tarvitsee kiusaamisen ehkäisyyn ja sosiaalisten taitojen näkökulmasta.

Havainnointi on tärkeää kiusaamisen ehkäisemiseksi, sekä tarvittaessa tilanteisiin puuttuminen ja lasten auttaminen selvittämään erimielisyydet, ennen kuin ne eskaloituvat. Havainnoinnilla voidaan myös huomata mahdollinen kiusaamisen syntyminen ajoissa antamalla lapsille mahdollisuus positiivisiin kokemuksiin kavereiden kanssa. (Helenius & Lummelahti 2018, 44.) Vastausten mukaan Piki-toimintamalli auttoi lasten havainnoinnissa.

Piki-toimintamalli oli ryhmissä otettu hyvin vastaan ja lapset olivat Pikin avulla alkaneet ajatella toimiaan muiden näkökulmasta ja kirjan avulla katsottiin olleen helppo ottaa asioita puheeksi lasten kanssa. Tunnetaitojen opettelussa Piki-toimintamallia pidettiin hyvänä välineenä ja varhaiskasvattajien mukaan lasten sosiaaliset taidot olivat parantuneet. Vastauksissa käy myös ilmi se, että kasvattajat tiedostavat oman roolinsa tunteiden ja toiminnan mallintajina hyvin. Lapsi oppii mallista ja esimerkistä, joten varhaiskasvattajan on näytettävä hänelle, miten toisten kanssa ollaan vuorovaikutuksessa, ja mikä ei ole toisen kanssa sopivaa käytöstä (Kirves & Stoor-Grenner 2010, 49–52).

8.2 Sosionomin ammatillinen kasvu

Sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen kompetenssien mukaan Sosionomi (AMK) ammatin osaamiseen kuuluu eettisen osaamisen lisäksi asiakastyön osaaminen, ja sosiaalipalvelujärjestelmäosaaminen. Kompetensseihin kuuluu myös kriittinen ja osallistava yhteiskuntaosaaminen, tutkimuksellinen kehittämis- ja innovaatio-osaaminen sekä yhteistyö-, johtamis- ja yrittäjyysosaaminen. (Sosiaalialan AMK-verkosto, 2016.)

Opinnäytetyömme prosessin aikana koimme saaneemme ammatillisesti kasvaa erityisesti tutkimuksellisessa kehittämisosaamisessa, sekä yhteistyöosaamisessa. Opinnäytetyömme aiheesta eli lasten sosiaalisten taitojen vahvistamisesta ja pienten lasten kiusaamisen ehkäisystä löysimme teoriaa. Samalla kuitenkin koimme, ettei aiheesta vielä ole liiaksi tieteellisiä tutkimuksia tehty. Koimme tutkimuksellisen kehittämisosaamisemme kasvavan myös siinä, että uskalsimme tarttua ja tehdä opinnäytetyön Piki-toimintamallista, jonka voidaan ajatella vielä tässä vaiheessa olevan uusi. Piki-toimintamalli ja siihen liittyvät materiaalit julkaistiin vuonna 2016.

Koimme kasvaneemme ammatillisesti opinnäytetyöprosessin aikana yhteistyöosaamisessa. Opinnäytetyö opetti meitä työskentelemään työparina, ja jakamaan yhdessä työhön liittyvää vastuuta. Opinnäytetyöprosessi opetti myös yhteistyötä, koska olimme prosessin aikana yhteydessä niin ohjaavaan opettajaamme, yhteistyötahoomme, sekä kyselyyn vastanneisiin päiväkoteihin.

Sosionomin (AMK) eettiseksi osaamiseksi on sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen kompetensseissa (2016) määritelty osaaminen toimia ihmis- ja perusoikeussäädösten, sosiaalialan arvojen ja ammattieettisten periaatteiden mukaan. Opinnäytetyössämme otimme huomioon vahvasti varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen ja varhaiskasvatusta ohjaavan lain työmme pohjana. Koimme työtä tehdessä, kuinka pienten lasten kiusaaminen ja sen ehkäiseminen tukee vahvasti sosiaalialan arvojen ja ammattieettisen toiminnan periaatteita.

Sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen kompetensseissa eettiseen osaamiseen kuuluu lisäksi kyky ymmärtää oman ihmiskäsityksen ja arvomaailman merkitys asiakastyössä, sekä kyky toimia tilanteissa, jotka voivat sisältää arvoihin liittyviä ristiriitoja. Sosionomin eettiseen osaamiseen lukeutuu lisäksi yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistäminen, sekä osaaminen asettua yhteiskunnalliselta asemaltaan haavoittuvassa olevien asemaan yksilöiden ja ryhmien tasolla. (Sosiaalialan AMK-verkosto, 2016.)

8.3 Varhaiskasvatuksen opettajan ammatillinen kasvu

Lapsen kasvun, oppimisen ja osaamisen kehittymisen tukeminen kuuluu varhaiskasvatuksen opettajan ammatilliseen osaamiseen. Varhaiskasvatuksen opettajana työskenteleminen edellyttää kasvatuksen, varhaisen kehityksen, varhaispedagogiikan sekä oppimisen tuntemusta. Päävastuu lapsiryhmän lasten kasvatuksesta ja opetuksesta kuuluu varhaiskasvatuksen opettajille. Pedagogisen toiminnan suunnittelu ja arviointi on lisäksi osa varhaiskasvatuksen opettajan työhön kuuluvaa vastuuta. Varhaiskasvatuksen opettaja laatii ja arvioi lisäksi lasten henkilökohtaiset varhaiskasvatussuunnitelmat. (OAJ 2019)

Opinnäytetyöprosessi opetti meille teorian tiedon kautta paljon lapsen kasvusta. Erityisesti opimme kasvuun liittyvästä sosiaalisesta puolesta, ja ryhmän merkityksestä lapsen kehitykseen. Opimme ja tulimme enemmän tietoisiksi siitä, kuinka tärkeää sosiaalisia taitoja on opettaa ja kiusaamista ehkäistä. Kasvoimme opinnäytetyöprosessin aikana enemmän ymmärtämään tulevaa vastuutamme varhaiskasvatuksen opettajina. Ymmärsimme tärkeän merkityksemme tulevana kiusaamisen ehkäisijöinä. Pohdimme opinnäytetyön aikana useaan otteeseen pedagogisen toiminnan suunnittelua, ja erilaisen materiaalien mukaan ottamisen vahvuuksia ja haasteita päiväkotiryhmien arjessa. Uskomme että tulevaisuudessa osaamme ottaa esille lasten sosiaaliset taidot ja kiusaamisen ehkäisyn esimerkiksi pedagogista toimintaa suunniteltaessa tai vanhempien kanssa käytävissä keskusteluissa.

8.4 Kirkon varhaiskasvatuksen ohjaajan ammatillinen kasvu

Kirkon varhaiskasvatuksen ohjaajan ydinosaamisalueiksi on Piispainkokous (2011) määritellyt organisaatio- ja kehittämisosaamisen. Lisäksi ydinosaamisen alueita Kirkon varhaiskasvatuksen ohjaajan työssä on yhteisöllinen ja yhteiskunnallinen osaaminen, hengellisen työn osaaminen, sekä pedagoginen osaaminen. Kirkon varhaiskasvatuksen ohjaajan työn keskiössä on lapset ja perheet. Työtä ohjaa vahvasti arvo-osaaminen. (Sakasti 2011.)

Opiskelemme myös kirkon varhaiskasvatuksen ohjaajiksi ja pohdimme työmme tuloksien kohdalla Piki-toimintamallia ja sen eri teemoja myös seurakunnan varhaiskasvatuksen ja kristillisen kasvatuksen näkökulmista. Tulevassa työssämme varhaiskasvatuksessa kohtaamme varmasti haasteita liittyen pienten lasten väliseen kiusaamiseen. Aiheeseen perehtyminen, ja jo kentällä työskentelevien varhaiskasvattajien näkemykset, sekä kyselyn tulokset auttoivat meitä saamaan tärkeää tietoa ennen varsinaiseen työelämään astumista.

Tulevina kirkon varhaiskasvatuksen ohjaajina uskomme kristillisen ihmiskäsityksen ohjaavan työtämme. Kristilliset arvot ja opinnäytetyömme aihe sopivat mielestämme hyvin yhteen. Pienten lasten kiusaamisen ehkäiseminen ja varhaiskasvattajan rooli tässä työssä tukee lisäksi mielestämme lasten välistä yhdenvertaisuutta, sekä tasa-arvoa. Ajattelemme lapsien olevan yksi haavoittuvimmista ihmisryhmistä, joita tulee suojella. Pienten lasten kiusaamisen ehkäisyn ammatillisena velvollisuutena koemme tärkeäksi välineeksi suojella lasten haavoittuvuutta.

Saimme kasvaa opinnäytetyöprosessin aikana myös kirkon varhaiskasvattajan ammatillisen osamaisen näkökulmasta. Pohdimme työtä tehdessämme, millä tavoin kiusaaminen mahdollisesti näyttäytyy kirkon varhaiskasvatuksen toiminnassa. Kirkon varhaiskasvatuksen ohjaaja vastaa seurakunnan varhaiskasvatuksen pedagogiikasta ja ohjaa lastenohjaajien työtä esimerkiksi kouluttaen. Piki-toimintamallin käyttöönotto seurakunnassa olisi varhaiskasvattajille hyvä keino lasten sosiaalisten taitojen vahvistamiseen, ja näin myös laajemmin kiusaamisen ja syrjäytymisen ehkäisyyn. Katsomuskasvatuksen suunnittelu ja organisointi on tärkeä osa kirkon varhaiskasvatuksen ohjaajan työtä. Mielestämme kirkon varhaiskasvattajat voisivat toteuttaa yhteistä katsomuskasvatusta Piki-toimintamallin avulla esimerkiksi pitämällä Piki-tuokioita päiväkodissa tai esi- ja alkuopetuksessa.

8.5 Johtopäätökset ja jatkokehittämisehdotukset

Teorian ja tutkimuksemme tulosten mukaan kiusaamisen ehkäisy on tärkeää jo varhaiskasvatuksessa. Lasten sosiaaliset taidot ja niiden kehittyminen vaatii pedagogista osaamista varhaiskasvatusta toteuttaessa sekä päiväkodeissa, että esimerkiksi seura-

kunnan varhaiskasvatuksessa. Kiusaamisen ehkäisyllä on suuri merkitys lapseen ja hänen tulevaisuuteensa ja siksi siihen pitäisi panostee varhaiskasvatuksessa entistä enemmän.

Piki-toimintamalli on hyvä väline kiusaamisen ehkäisyssä. Sen avulla katsotaan kiusaamiseen puuttumisen ja tunnistamisen olevan helpompaa. Piki-toimintamalli havainnollistaa lapsille tunteita ja toiminnan koskettamista muihin. Vastaajamme olivat kaikki sitä mieltä, että Piki-toimintamalli on hyödyllinen.

Jatkotutkimusta aiheesta voisi tehdä tutkimalla Piki-toimintamallin käyttöä muissa kunnissa. Opinnäytetyössämme keräsimme aineistoa vain päiväkotien kasvattajilta. Tutkimusta voisi jatkaa tekemällä kartoitusta muilta kasvattajilta, esimerkiksi seurakunnan varhaiskasvatuksen kasvattajilta. Tutkimustyötä voisi jatkaa valitsemalla lähestymiskulmaksi myös esimerkiksi vanhempien tai lasten mielipiteet ja kokemukset. Emme myöskään rajanneet kyselyämme lapsiryhmän ikärakenteen mukaan, joten sellainen jatkotutkimus voisi olla hyvä jatko työllemme. Eli millaisen vastaanoton Piki-toimintamalli on saanut esimerkiksi alle 3-vuotiaiden ryhmissä, 3-5 vuotiaiden ryhmissä, taikka eskareiden ryhmissä. Aihetta voisi lähestyä myös toisen aineistonkeruumenetelmän avulla, esimerkiksi haastattelujen kautta.

LÄHTEET

- Ahonen, L. (2015). *Varhaiskasvattajan toiminta päiväkodin haastavissa kasvatustilanteissa*. Väitöskirja. Tampere University Press. Tampere. Saatavilla 10.5.2018 <http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/98158/978-951-44-9971-5.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Haapsalo, T., Kirkkopelto, K. & Repo, L. (2016). *Mun ja Sun juttu! Lasten sosiaalisten taitojen vahvistaminen kiusaamisen ehkäisyssä*. Helsinki. Lasten Keskus
- Heinonen, H., Iivonen, E., Korhonen, M., Lahtinen, N., Muuronen K., Semi, R. & Siimes, U. (2016). *Lasten oikeudet ja aikuisten vastuut varhaiskasvatuksessa*. Jyväskylä: PS-kustannus
- Helenius, A. & Lummelahti, L. (2018). *Varhaiskasvatus perusteita*. Helsinki: BoD – Books on Demand
- Junttila, N. (2010). Social competence and loneliness during the school years, Issues in assessment, interrelations and intergenerational transmission. Turun Yliopisto. *Annales Universitatis Turkuensis*, sarja B, osa 325. Saatavilla <http://www.utupub.fi/bitstream/handle/10024/59283/AnnalesB325Junttila.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Kirkkopelto, K. (2016). *PIKI*. Helsinki: Lasten Keskus ja Kirjapaja Oy
- Kirves, L. & Stoor-Grenner, M. (2010). *Kiusaavatko pienetkin lapset?* Helsinki: Mannerheimin lastensuojeluliitto & Folkhälsan. Saatavilla <http://www.slal.fi/doc/Kiusaavatko20pienetkin20lapset1.pdf>
- Kirves, L. & Stoor-Grenner, M. (2011). *Kiusaamisen ehkäisy varhaiskasvatuksessa*. Helsinki: Mannerheimin lastensuojeluliitto & Folkhälsan.
- Laaksonen, V. (2010). *Lasten vuorovaikutustaidot tutkimuksen kohteena*. Teoksessa *Puheviestinnän vuosikirja 2010*. (S.6-24). Saatavilla https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/26503/Prologi2010_Laaksonen_6-24.pdf?sequence=1
- Laaksonen, V. (2014). *Lasten vertaissuhdetaidot ja kiusaaminen esikoulun vertaisryhmissä*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Saatavilla https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/42805/978-951-39-5564-9_vaitos25012014.pdf?sequence=1
- Lehtinen, E., Turja, L. & Laaksonen, M.-L. (2011). *Leikin mahdollisuudet ja haasteet lapsilla, joilla on itsesäätelyt vaikeuksia*. Teoksessa T. Aro & M.-L.

- Laakso (toim.), *Taaperosta taitavaksi toimijaksi, Itsesäätelytaitojen kehitys ja tukeminen* (s. 236-264). Jyväskylä: Niilo Mäki instituutti.
- Kirkkohallitus (2013). *Lapset seurakuntalaisina*. A-M Holländer, R. Ojell, H. Pulkkinen, S. Saarinen, K. Pohjola, I. Sotamaa & J. Suurnäkki. (toim.) Suomen ev-lut. Kirkon kirkkohallituksen julkaisuja 2013:1. Helsinki: Pekan Offset. Saatavilla [http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/D369F10AF9D44A9FC22577A500368BD5/\\$FILE/KH_lapset_www.pdf](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/D369F10AF9D44A9FC22577A500368BD5/$FILE/KH_lapset_www.pdf)
- Koivunen, P.-L. & Lehtinen, T. (2015). *Kasvu kiikarissa*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Mattila S. (2013). Lapsi ja aikuinen vuorovaikutuksessa. (s.60-68.) teoksessa S. Saarinen (toim.), *Tää olis keskellä. Lapsi seurakunnan varhaiskasvatuksessa*. Helsinki. Lasten keskus ja Kirjapaja Oy.
- Määttä, S., Koivula, M., Huttunen, K., Paananen, M., Närhi, V., Savolainen, H. & Laakso, M-L. (2017). *Lasten sosioemotionaalisten taitojen tukeminen varhaiskasvatuksessa*. Tilannekartoitus. Raportit ja selvitykset 2017:17. Opetushallitus ja Jyväskylän yliopisto, kasvatustieteiden ja psykologian tiedekunta. Saatavilla 10.5.2018 https://www.oph.fi/download/188456_lasten_sosioemotionaalisten_taitojen_tukeminen_varhaiskasvatuksessa.pdf
- Mäkinen, O. (2006). *Tutkimusetiikan ABC*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi
- Neitola, M. (2011). Lapsen sosiaalisen kompetenssin tukeminen- vanhempien suorat ja epäsuorat vaikutukset. Turun Yliopisto. Annales Universitatis Turkuensis 324.
- OAJ (2019). *Arjessa. Mitä opettajan työ on? Opettajana varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa*. Saatavilla 4.1.2019 <https://www.oaj.fi/arjessa/mita-opettajan-tyo-on/opettajana-varhaiskasvatuksessa-ja-esiopetuksessa/n>
- Opetushallitus (2018). *Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018*. Saatavilla https://www.oph.fi/download/195244_Varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet19.12.2018.pdf
- Ojell R. (2013) Varhaiskasvatus seurakunnassa (s.17-32.) teoksessa Saarinen, S. (toim.) *Tää olis keskellä. Lapsi seurakunnan varhaiskasvatuksessa*. Helsinki. Lasten keskus ja Kirjapaja Oy.
- Repo, L. (2015). *Pienet lapset ja kiusaamisen ehkäisy*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Sosiaalialan AMK-verkosto. (2016). Sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen kompe-

tenssit. Sosiaalialan AMK-verkoston verkostokokous 29.4.2016. Kuopio. Saatavilla 4.9.2018 <https://www.innokyla.fi/documents/1167850/5e8f1ef1-7a5b-4dfb-a629-0ea09dbfe904>

Valli, R. (2015). Johdatus tilastolliseen tutkimukseen. Juva. PS-kustannus.

YK (21.11.1989). *Lapsen oikeuksien sopimus*. Saatavilla <https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/sopimus-kokonaisuudessaan/>

Alasuutari, P. (2011). *Laadullinen tutkimus 2.0*. Tampere. Vastapaino.

Sakasti. (2011). Piispainkokous 5.12.2011. Kirkon varhaiskasvatuksen ohjaajan ydinosaaminen. Kuopio. Saatavilla 5.12.2018 [http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/F69989152F5F3B0AC2257744002BF5ED/\\$FILE/Kirkon%20varhaiskasvatuksen%20ohjaaja.pdf](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/F69989152F5F3B0AC2257744002BF5ED/$FILE/Kirkon%20varhaiskasvatuksen%20ohjaaja.pdf)

Piki-toimintamalli. Saatavilla 10.9.2018 <http://www.pikitoimintamalli.fi/>

LIITE 1. Saatekirje

SAATEKIRJE WEBROPOL- KYSELYYN

Olemme kaksi Sosionomi (AMK) opiskelijaa Diakonia-ammattikorkeakoulusta Helsingistä. Opiskelemme lisäksi varhaiskasvatuksen opettajan kelpoisuutta. Teemme opinnäytetyötä, jonka aihepiirinä on lasten sosiaalisten taitojen vahvistaminen, sekä kiusaamisen ehkäisy varhaiskasvatuksessa. Opinnäytetyömme rakentuu Lasten Keskuksen vuonna 2016 kustantaman Piki-materiaalin ympärille. Opinnäytetyössämme rajaamme aiheen varhaiskasvattajan näkökulmaan ja rooliin.

Yhteistyökumppanimme opinnäytetyössämme toimii Tiina Haapsalo, Nuori Kirkkorystä. Päiväkotinne ja lapsiryhmänne ammattikasvattajat ovat osa käyttäneet Piki-toimintamallia lapsiryhmien arjessa. Opinnäytetyömme tarkoituksena on kerätä kyselylomakkeen avulla tietoa Piki-materiaalin käytöstä päiväkodissa.

Opinnäytetyömme tavoitteena on selvittää, miten valmis Piki-toimintamalli, eli kuva-kirja sekä Sun ja Mun juttu -opas, ovat toimineet. Haluamme opinnäytetyömme tutkimuksella selvittää, millaisia kokemuksia Piki-toimintamallilla on ollut päiväkotinne lapsiryhmän toiminnassa. Kyselylomakkeen tietoja hyödynnämme osana opinnäytetyötämme. Säilytämme aineiston ja vastaukset analysoinnin ajan. Opinnäytetyössämme emme tuo esille vastaajien henkilöllisyyttä tai nimiä. Tietoja tultaisiin käyttämään opinnäytetyömme lisäksi tulevien Piki- koulutusten tukena. Tulemme lähettämään valmiin opinnäytetyömme teidän luettavaksenne.

Webropol- kyselyssä on 17 kysymystä. Kyselylomake sisältää numeroasteikoilla vastattavia kysymyksiä, monivalintakysymyksiä sekä avoimia kysymyksiä. Kyselylomakkeen vastaaminen vie noin 15-30 minuuttia aikaa. Kyselylomakkeen vastausaika on **(3.-15.9.2018), (19.-20.11.2018)**. Kysely löytyy osoitteesta:

<https://www.webropolsurveys.com/S/726DC67B3C7A635B.par>

Lämpimät kiitokset kyselyyn vastaamisesta!

Yhteistyöterveisin Minttu Johansson ja Piia Kankainen

LIITE 2. Kyselylomakkeen kysymykset

Taustatiedot

1. Koulutus (monivalinta)
2. Lapsiryhmän ikärakenne (monivalinta)

Kasvattajan rooli

3. Onko päiväkodillanne omaa suunnitelmaa kiusaamisen ehkäisyyn? (monivalinta)
4. Miten näet kasvattajana oman roolisi kiusaamisen ehkäisyssä? (asteikko)
5. Miten helppoa on havaita kiusaamisen roolimalleja? (asteikko)
6. Mitä ammatillisesti tarvitsee pystyäksään toimimaan kiusaamisen ehkäisijänä? (avoin)

Piki-toimintamallin käyttö lapsiryhmässä

7. Miten Piki kuvakirjaa ja opasta on käytetty ryhmässä? (avoin)
8. Miten kauan Piki on ollut käytössä? (monivalinta)
9. Kuinka säännöllistä Pikin käyttäminen on ollut? (monivalinta)
10. Miten lapset ovat ottaneet Pikin omakseen? (asteikko)
11. Miten Pikin toiminnalliset virikkeet ovat toimineet? (asteikko)
12. Miten Pikin kuvakirjan tarina on toiminut? (asteikko)
13. Miten Mun ja Sun juttu -opas on toiminut? (asteikko)

Piki-toimintamalli

14. Miten hyvin lapset ovat Pikin avulla ymmärtäneet kiusaamisen? (asteikko)
15. Millainen on Pikin antama tuki kiusaamisen havainnoinnissa? (asteikko)
16. Miten Piki toimintamalli auttaa kiusaamisen puuttumisessa? (asteikko)
17. Mitä Piki toimintamalli on antanut ryhmän ohjaamiseen? (avoin)